اقتصاد برتر

- موانع شفافیت اقتصادی و راهکارهای زدودن آن در آموزه‌های قرآن و حدیث
- اقتصاد مقاومتی از منظر مقام معظم رهبری (حفظه الله)
- چابهار، شکننده حصار کریدوری اطراف ایران
- بررسی وضعیت تورم در اقتصاد ایران؛ دلایل، پیامدها و راهکارها

نشریه اقتصادی دانشگاه علوم اسلامی رضوی

شماره ۲ | خرداد ۱۴۰۴

معاونت فرهنگی و دانشجویی
دانشگاه علوم اسلامی رضوی

سال ۱۴۰۴ سرمایه‌گذاری برای تولید

خادم حرم ایران

با احترام تقدیم به روح پاک شهید جمهور

آیت‌الله دکتر سید ابراهیم رئیسی

موانع شفافیت اقتصادی و راهکارهای زدودن آن در آموزه‌های قرآن و حدیث

علیرضا مشایخی
دانشجوی مقطع ارشد رشته علوم قرآن و حدیث دانشگاه علوم اسلامی رضوی

جواد ایروانی
عضو هیئت علمی گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه علوم اسلامی رضوی

چکیده

شفافیت اقتصادی یا قابلیت دسترسی به اطلاعات اقتصادی صحیح و به‌موقع برای همهٔ ذینفعان، از مفاهیم مهم در زمینهٔ پیشگیری از فساد است. برای تحقق شفافیت اقتصادی باید ابتدا موانع آن را شناخت. مطالعات نشان می‌دهد که موانع شفافیت اقتصادی در آموزه‌های قرآن و حدیث عبارت است از: انحصارطلبی، ترس از فشار افکار عمومی و استبداد مسئولین. برای زدودن موانع باید ریشه و عوامل آن را جست‌وجو کرد و سپس به ارائهٔ راهکار پرداخت. در همین راستا و بر اساس آموزه‌های قرآن و حدیث، دقت در انتخاب کارگزاران، قانون‌گذاری دقیق و شفاف، نظارت بر اطرافیان برای مانع انحصارطلبی؛ انتخاب مسئولان شایسته و اشتباه‌پذیر، دوری از مواضع اتهام با روشن کردن ابعاد مختلف یک موضوع، بر حذر داشتن مردم از اتهام‌زنی و قضاوت‌های عجولانه و مجازات اتهام‌زنندگان برای مانع ترس از فشار افکار عمومی؛ انتخاب کارگزاران دارای منش فروتنانه و امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر برای مانع استبداد مسئولین پیشنهاد گردیده است.

واژگان کلیدی: شفافیت اقتصادی، انحصارطلبی، ترس از افکار عمومی، استبداد مسئولین.

مقدمه

شفافیت یکی از واژگان پرکاربرد در ادبیات سیاسی-اقتصادی روز دنیاست. شفافیت یا دسترسی آزاد به اطلاعات در حوزه‌های مختلفی مطرح می‌شود ازجمله: شفافیت اداری، شفافیت سیاسی و... . یکی از حوزه‌های پراهمیت شفافیت، اقتصاد می‌باشد.

در تعریف مفهوم شفافیت، گفته شده: «جریان افزوده‌شده، به‌موقع و قابل اتکای اطلاعات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی که در دسترس همهٔ ذینفعان مرتبط باشد» (سجادی‌پناه، تیر ۹۸، ص۷-۸). اما این تعریف نیاز به کمی اصلاح دارد و بر این اساس می‌توان شفافیت اقتصادی را چنین تعریف نمود: «قابلیت دسترسی به اطلاعات مرتبط با اقتصاد به‌گونه‌ای که اطلاعاتِ قابل اتکا و به‌موقع، برای همهٔ ذینفعان باشند.»

همواره پول و مسائل مادی انگیزه را برای فساد، رانت و دور زدن قوانین فراهم می‌آورد. نقش بی‌بدیل شفافیت اقتصادی در پیشگیری از این موارد، لزوم تلاش برای تحقق شفافیت اقتصادی در نظام اسلامی را هویدا می‌سازد.

اما تحقق شفافیت اقتصادی، موانعی سد راه خود دارد که باید به‌درستی شناخته شده و در مسیر زدودن آن کوشش شود تا این امر خطیر در نظام اسلامی محقق شود. برای زدودن هر مانع و درمان هر دردی باید ریشه‌های آن را یافت سپس به درمان اقدام کرد. ریشه‌یابی و تشخیص علل موانع، ما را در پیشگیری و زدودن آن‌ها یاری می‌رساند. در این پژوهش درصدد آن هستیم که به روش توصیفی - تحلیلی با استفاده از داده‌های کتابخانه‌ای، موانع شفافیت اقتصادی را در قرآن و حدیث بررسی کرده و ریشه‌های آن‌ها را بیابیم و سپس راهکارهای متناسب با آن‌ها را پیشنهاد دهیم. در این بین به فراخور بحث از بیانات و فرمایش‌های مقام معظم رهبری نیز استفاده خواهیم کرد.

انحصارطلبی

انحصارطلبی به مفهومِ استئثار در احادیث وارد شده است. این واژه از ریشهٔ «أثَرَ» در مقابل «ایثار» و به معنای «مقدّم داشتن خود یا وابستگان و هواداران خود بر دیگران در تأمینِ نیازها و خواست‌ها» معنی شده است. «اِسْتَأْثَرْتُ عَلی فلانٍ بِکَذا وَ کَذا، أی آثَرْتُ بِهِ نَفْسی عَلَیهِ دُونَهُ» (فراهیدی، ص۳۷) «در فلان چیز بر او استئثار ورزیدم، یعنی آن را به خود اختصاص دادم و به وی چیزی ندادم.» «اِسْتَأْثَرَ بالشَّیْءِ عَلی غَیرِهِ: خَصَّ بِهِ نَفْسَهُ وَ اسْتَبَدَّ بِهِ» (ابن‌منظور، ج۴، ص۸) «در فلان چیز بر دیگران استئثار ورزید: آن را ویژه خویش گردانید و به انحصار خود در آورد.»

در نگاه روایی این واژه به دو صورت ممدوح و مذموم در روایات استعمال شده است. استئثار ممدوح در جایی است که انحصارطلبی به‌حق و منطبق بر موازین عقل و شرع باشد مانند: انحصار بخشی از علم به خدا: «عَنِ الصَّادِقِ(ع): إِنَّ لِلّهِ ـ تَبارَکَ وَ تَعالی ـ عِلْمَیْنِ: عِلْماً أَظْهَرَ عَلَیْهِ مَلائِکَتَهُ وَ أَنْبِیاءَهُ وَ رُسُلَهُ... وَ عِلْماً اسْتَأْثَرَ بِهِ» (کلینی، ج۱، ص۲۵۵) «از امام صادق(ع): برای خداوند متعال دو علم است: یکی علمی که فرشتگان، پیامبران و فرستادگانش را بر آن آگاه گردانیده... و دیگری علمی که ویژه خود قرار داده است.» اما اگر استئثار برخلاف حق، عقل و شرع باشد، مذموم است. اکثر قریب به‌اتفاق احادیث ناظر به این بخش از استئثار هستند. «اِیّاکَ وَ الاسْتِئْثارَ» (نهج‌البلاغه،

نامۀ ۵۳) «از انحصارطلبی بر حذر باش.»

در قرآن کریم واژۀ استئثار استعمال نشده است، اما گزاره‌هایی قریب به معنای آن به‌کار رفته است. برای نمونه قرآن کریم استئثار دینی اهل کتاب را رد می‌کند: «وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ» (بقره، ۱۳۵) «و [اهل کتاب] گفتند: یهودی یا مسیحی باشید، تا هدایت یابید؛ بگو: نه، بلکه [بر] آیین ابراهیم حق‌گرا [هستم]؛ و وی از مشرکان نبود.» در شأن نزول این آیه از ابن‌عباس بیان شده است که ابن‌صوریا الاعور به رسول خدا(ص) گفت: هدایت آن است که ما در آن هستیم و غیر راه ما هدایت نیست. بنابراین ای محمد، از ما پیروی کن تا هدایت یابی و مسیحیان نیز به رسول خدا(ص) چنین می‌گفتند، سپس این آیه نازل گردید (طبرسی، ج۱، ص۱۱۱). در رد انحصارطلبی کسانی که با تکیه بر قدرت مالی خود، حکومت را در انحصار خود می‌دیدند می‌فرماید: «قَالُوا أَنَّىٰ يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِ... وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ» (بقره، ۲۴۷) «گفتند: [شگفتا!] چگونه او را بر ما حکومت باشد و حال‌آنکه ما به فرمانروایی از او سزاوارتریم، و به او وسعت و فراخی مالی داده نشده... خدا زمامداری‌اش را به هر کس که بخواهد عطا می‌کند؛ و خدا بسیار عطاکننده و داناست.»

در نگاه مقام معظم رهبری آفت مسئولیت در نظام اسلامی این است که مسئولین به فکر رفاه شخصی بیفتند؛ به فکر جمع‌آوری برای خودشان بیفتند (بیانات، ۱۳۹۰/۰۳/۱۴). در حوزۀ مسائل اقتصادی انحصارطلبی مسئولان، مانعی جدی بر سر راه شفافیت اقتصادی دانسته می‌شود. این مقوله می‌تواند به اشکال متعددی ظاهر شود؛ در بارزترین نمونه آن‌ها از قدرت و نفوذ خود برای جلوگیری از رقابت در بازار استفاده کرده و شرایطی - از قبیل اعطای امتیازات ویژه به برخی شرکت‌ها، تعیین محدودیت برای ورود شرکت‌های جدید به بازار، یا قانون‌گذاری‌هایی که به نفع تعداد محدودی از فعالان اقتصادی باشد - را ایجاد می‌کنند که در آن فقط چند فرد یا کسب‌وکار عمدتاً مرتبط با خود یا اطرافیانشان می‌توانند فعالیت نمایند.

کارگزارانی که به دنبال قدرت و ثروت حداکثری هستند منافع خود و اطرافیان را بر منفعت عمومی ترجیح می‌دهند و طبیعی است که در چنین شرایطی هرگونه شفافیتی را مخل فساد و تبعیض اقتصادی خود می‌دانند. آن‌ها مردم را از فرایند تصمیم‌گیری و نظارت دور نگه می‌دارند و با طفره رفتن از پاسخگویی و به حاشیه راندن شفافیت اطلاعات سعی در بستن درهای نقد و اعتراض دارند تا بتوانند همچنان به انحصارطلبی خود تداوم ببخشند. از این رو تلاش برای حل این مانع ضروری و لازم است.

ریشۀ انحصارطلبی

ریشۀ استئثار و انحصارطلبی را باید در رذایل اخلاقی مانند: دنیاپرستی، حرص و طمع و بخل جست‌وجو کرد که در مقام عوامل استئثار هستند. این رذایل خود برخاسته از عدم ایمان کافی و بهره‌مند نشدن از تربیت اسلامی و آراسته نشدن به فضایلی مثل سخاوت و زهد است. اگر ایمان، خودخواهی ذاتی انسان را هدایت و مهار نکند، انسان خودخواه، به‌طور طبیعی، انحصارطلب می‌شود. در آیات قرآن کریم به این ویژگی ذاتی انسان اشاره شده است: «وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ» (عادیات، ۸) «و همانا او نسبت به ثروت و مال سخت علاقه‌مند است [و به این سبب بخل می‌ورزد].» رها شدگی این ویژگی ذاتی به حال خود، طغیان انسان را سبب می‌شود: «إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيَطْغَىٰ أَنْ رَآهُ اسْتَغْنَىٰ» (علق، ۶-۷) «به‌یقین انسان طغیان می‌کند، هرگاه که خویشتن را بی‌نیاز بیند.» در نتیجه همه‌چیز را برای خود و وابستگان خود می‌خواهد. امام علی(ع) با علم به این ویژگی ذاتی می‌فرمایند: «مَنْ مَلَكَ، اسْتَأْثَرَ» (نهج‌البلاغه، حکمت ۱۶۰) «هر کس به فرمانروایی رسید، انحصارطلبی پیشه می‌کند.» اما نفس انسان در پرتوی ایمان و عمل صالح و نماز که بارزترین مصداق آن است می‌تواند از این خوی ابتدایی فاصله گرفته و متخلق به فضایلی مثل زهد و سخاوت گردد: «وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا إِلَّا الْمُصَلِّينَ» (معارج، ۲۱-۲۲) «و هنگامی‌که خوبی به او رسد مانع دیگران می‌شود (و بخل می‌ورزد)، مگر انسان‌های نمازگزار» «إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ» (عصر، ۲-۳) «که آدمی در خسران است، مگر کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند و یکدیگر را به‌حق توصیه نموده و به شکیبایی سفارش کرده‌اند.»

راهکارهای جلوگیری از انحصارطلبی

با توجه به این ریشه‌یابی عوامل انحصارطلبی راهکارهای زیر برای جلوگیری از انحصارطلبی مسئولان پیشنهاد می‌گردد تا این مانع از سر راه شفافیت اقتصادی زدوده شود:

۱) دقت در انتخاب کارگزاران

دقت در انتخاب کارگزاران یکی از مؤثرترین روش‌ها برای پیشگیری از انحصارطلبی است. به این منظور باید در احوال آن‌ها، روش زندگی و سوابق اجرایی‌شان دقت فراوان به عمل آید تا افرادی پاک‌دست، بهره‌مند از تربیت دینی و متخلق به فضایلی مانند سخاوت بر مسئولیت‌ها گمارده شوند. یکی از جلوه‌های این دقت را می‌توان در توصیۀ امام علی(ع) به مالك اشتر مشاهده کرد: «در امور کارگزاران حکومتت دقت کن و آنان را پس از آزمایش به کار گیر... از عمّال حکومت کسانی را انتخاب کن که اهل تجربه و حیاءاند، و از خانواده‌های شایسته و در اسلام پیش‌قدم‌ترند، چراکه اخلاق آنان کریمانه‌تر، و خانوادۀ ایشان سالم‌تر، و مردمی کم‌طمع‌تر، و در ارزیابی عواقب امور دقیق‌ترند» (نهج‌البلاغه، نامۀ ۵۳). مطابق این توصیه دقت در ویژگی‌های اخلاقی و خانوادگی فرد، سبب گزینش افراد کم‌طمع و در نتیجه غیر انحصارطلب خواهد شد. همچنین در توصیه ایشان، سخاوت به‌عنوان معیاری در انتخاب افراد معرفی شده است (همان). بنابراین، باید وابستگی‌ها ملاك قبول مسئولیت‌ها نباشد. وابستگی به شخصیت‌ها، به فامیل‌ها (بیانات، ۱۳۹۰/۰۳/۱۴) بلکه باید خصوصیت تقوا و تعهّد در امور مربوط به مردم را، جزو صلاحیت‌های مدیریتی دانست (بیانات، ۱۳۹۸/۰۲/۲۴).

۲) قانون‌گذاری دقیق و شفاف

دقت در انتخاب مسئولان به‌تنهایی برای پیشگیری از

استئثار و ویژه‌خواهی مسئولان کافی نیست، چراکه در بسیاری از موارد خلأها و ضعف‌های قوانین مسئولان و اطرافیان آن‌ها را به سمت‌وسوی انحصارطلبی سوق می‌دهد. ازاین‌رو امام علی(ع) در کنار توصیه به دقت در انتخاب مسئولان سفارش می‌کنند که تمام اسباب انحصارطلبی قطع شود: «ثُمَّ إِنَّ لِلْوَالِی خَاصَّةً وَ بِطَانَةً، فِیهِمُ اسْتِئْثَارٌ وَ تَطَاوُلٌ، وَ قِلَّةُ إِنْصَافٍ فِی مُعَامَلَةٍ؛ فَاحْسِمْ مَادَّةَ أُولَئِكَ بِقَطْعِ أَسْبَابِ تِلْكَ الْأَحْوَالِ. وَ لَا تُقْطِعَنَّ لِأَحَدٍ مِنْ حَاشِیَتِكَ وَ حَامَّتِكَ قَطِیعَةً، وَ لَا یَطْمَعَنَّ مِنْكَ فِی اعْتِقَادِ عُقْدَةٍ، تَضُرُّ بِمَنْ یَلِیهَا مِنَ النَّاسِ، فِی شِرْبٍ أَوْ عَمَلٍ مُشْتَرَكٍ» (نهج‌البلاغه، نامهٔ ۵۳) «(اضافه بر آین گاه) برای زمامدار، خاصان و صاحبان اسرار (و نزدیکان و اطرافیانی) است که انحصارجو و برتری‌طلب‌اند و در داد و ستد با مردم عدالت و انصاف را رعایت نمی‌کنند. ریشهٔ ستمشان را با قطع وسایل آن برکن و هرگز به هیچ‌یک از اطرافیان و هواداران خود زمینی از اراضی مسلمانان را وامگذار و نباید آن‌ها طمع کنند که قراردادی به سود آن‌ها منعقد سازی که موجب ضرر بر هم‌جواران آن زمین باشد؛ خواه در آب‌یاری یا عمل مشترك دیگر». یکی از مهم‌ترین مصادیق قطع انحصارطلبی قانون‌گذاری دقیق و شفافی است که با جلوگیری از مواردی مثل تعارض منافع راه‌های ویژه‌خواری را مسدود کند (ارسطا، ص۲۴).

تخطی اطرافیان خود را مجازات کنند. در نگاه مقام معظم رهبری در مبارزه با فساد اقتصادی این مهم اولویت دارد و همهٔ مسئولان باید مبارزه را ابتدا از اطرافیان، نزدیکان و افراد ظاهراً مورد اعتماد خود شروع نمایند (پیام، ۱۳۸۰/۰۴/۲۱).

امام علی(ع) به مالك اشتر توصیه می‌کند که جاسوسانی وفادار و راست‌گو بر کارگزاران بگمارد و در صورت خطا مسئولان آن‌ها را به حد لازم مجازات کند (نهج‌البلاغه، نامهٔ ۵۳). برخورد سخت امیرالمؤمنین با انحصارطلبی و فساد نزدیکان و خویشان خود، بسیار قابل‌تأمل و پندآموز است. ایشان با در جریان خیانت یکی از کارگزاران خود که خویشاوند ایشان نیز بود، به فرد موردنظر فرمان داد که اموال را به صاحبان واقعی‌شان بازگرداند و به او هشدار داد که در صورت عدم اطاعت، او شخصاً با شمشیر خویش به او ضربه‌ای می‌زند که هرکه از آن شمشیر ضربه‌ای بخورد به دوزخ خواهد رفت. امام(ع) سپس اظهار داشت که قسم به خدا، اگر حسن و حسین نیز به چنان خطایی دست می‌زدند، تبار و نسبت آنان هرگز نمی‌توانست او را از اجرای عدالت بازدارد و در تصمیمش خللی وارد کند (همان، نامهٔ ۴۱).

در موردی دیگر امام علی(ع) مصقلة بن هبیره شیبانی که غنیمت جنگی را به گروهی از عرب‌های قوم خود

۳) نظارت بر اطرافیان

در مواردی پیش می‌آید که مسئولان خود پاك‌دست بوده و قوانینی متقن نیز برای جلوگیری از انحصارطلبی وضع شده است، اما با این‌حال عده‌ای از اطرافیان کارگزاران به دنبال انحصار بوده و با تخطی از قوانین به ویژه‌خواری روی می‌آورند. ازاین‌رو لازم است مسئولان در مقابل این زیاده‌خواهی‌ها موضع‌گیری کرده و در صورت

اختصاص داد به‌تندی سرزنش می‌کند: «سوگند به کسی که دانه را در زیرخاك شکافته و جاندار را آفریده است اگر این گزارش درست باشد تو در نزد من خوار خواهی شد و ارزش و مقدارت کم خواهد بود» (همان، نامهٔ ۴۳).

مبحث دوم: ترس از فشار افکار عمومی

ترس از فشار افکار عمومی برای مسئولان به‌عنوان یك مانع جدی در راه اجرای شفافیت اقتصادی در نظر گرفته

می شود. این نگرانی به دو نحو عمدۀ زیر قابل‌تصور است:

مسئولان ممکن است نگران باشند که در صورت افشای کامل اطلاعات مربوط به تصمیم‌گیری‌ها، خریدهای دولتی، بودجه‌بندی‌ها و سایر امور مالی و اداری، موردانتقاد قرار گیرند یا آسیب‌های سیاسی و اجتماعی ببینند. این ترس سبب می‌شود که کارگزاران از شفافیت، که نقاط ضعف و خطاها را آشکار می‌سازد، دوری کنند.

همچنین، این نگرانی وجود دارد که اطلاعات منتشرشده ممکن است به‌صورت عمدی یا سهو نادرست تفسیر شوند و این می‌تواند عاملی باشد که مسئولان از سوی مردم یا رسانه‌ها مورد اتهام قرار گیرند. این موضوع استقبال از شفافیت را در مسئولان به‌طورجدی کمرنگ می‌کند و مسئولان را به سمت حفظ وضعیت ناشفاف سوق می‌دهد.

ریشه‌های ترس از افکار عمومی

همان‌طور که اشاره شد گاهی ترس کارگزاران از شفاف‌سازی، نشئت‌گرفته از کاستی‌ها، خطاها و فسادهایی است که وجه سیاسی و اجتماعی آن‌ها را لکه‌دار می‌سازد و گاه ناشی از سوء برداشت‌ها، اتهامات و غرض‌ورزی‌های سیاسی است که توسط افکار عمومی دامن‌گیر آن‌ها خواهد شد. در مورد اخیر، کارگزاران خطایی مرتکب نشده‌اند اما پس از شفافیت، سوءبرداشت‌هایی از گزارش‌ها، نظرات و عملکرد آنان صورت می‌گیرد و دامن‌گیر آنان می‌شود. این اتهامات و سوءبرداشت‌ها گاهی عمدی و باهدف تخریب آنان صورت می‌گیرد و گاهی ریشه دربدفهمی یا آگاه نبودن به تمام جوانب امور دارد.

راهکارهای کاهش ترس مسئولان از افکار عمومی

با توجه به این‌که ترس مسئولان از شفافیت اقتصادی را در دو عامل ریشه‌یابی کردیم راهکارهای حل آن نیز را باید متناسب با آن بیان کنیم.

۱) انتخاب مسئولان شایسته و اشتباه‌پذیر

انتخاب مسئولین شایسته، دارای تخصص و صلاحیت می‌تواند بروز خطا و نواقص در عملکرد نظام اسلامی را به حداقل برساند. همچنین توجه و تقویت روح مسئولیت‌پذیری و اشتباه‌پذیری کارگزاران، می‌تواند سبب پذیرش خطاها و کاستی‌ها توسط آنان شود.

در قرآن کریم مناصب و مسئولیت‌های حکومتی امانت‌هایی هستند که لازم است به اهل آن واگذار شوند (طباطبایی، ج۴، ص۳۷۸ و ۳۸۵): «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا» (نساء، ۵۸) «خدا قاطعانه به شما فرمان می‌دهد که امانت‌ها را به صاحبانش بازگردانید».

در نگاه روایی مرتبۀ زمامدار بسان مرتبۀ رشته‌ای است که مهره‌ها را جمع می‌کند و به هم ارتباط می‌دهد، اگر رشته بگسلد مهره‌ها پراکنده‌شده و هر یک به‌جایی می‌رود، پس‌ازآن هرگز همۀ آن‌ها جمع نشود (نهج‌البلاغه، خطبۀ ۱۴۶). از این رو دقت در شایستگی و صلاحیت مسئولان امری حساس و مهم است.

پیامبر اکرم(ص) به ابوذر که از نزدیک‌ترین اصحاب ایشان بود به دلیل فقدان صلاحیت لازم توصیه کردند که حتی بر دو نفر نیز ریاست نکند (بحارالانوار، ج۷۲، ص۳۴۲؛ بیانات، ۱۳۹۸/۰۹/۱۰). امام علی(ع) کارگزاران نالایق خلیفۀ سابق را عزل، و اقدام به نصب افراد لایق و شایسته نمود. ایشان دغدغه خود را از دست یافتن افراد نالایق و فاسد بر کارها چنان بیان می‌کند: «وَ لَكِنَّنِي آسَى أَنْ يَلِيَ أَمْرَ هَذِهِ الْأُمَّةِ سُفَهَاؤُهَا وَ فُجَّارُهَا، فَيَتَّخِذُوا مَالَ اللَّهِ دُوَلاً وَ عِبَادَهُ خَوَلاً، وَ الصَّالِحِينَ حَرْباً وَ الْفَاسِقِينَ حِزْباً؛ همانا من بیم دارم که نابخردان و بدکاران زمام امور مملکت را به دست‌گیرند و مال خدا را دست‌به‌دست گردانند و بندگان او را به بردگی خود گیرند و با صالحان به دشمنی برخیزند و فاسقان را دار و دسته خود سازند» (نهج‌البلاغه، نامۀ ۶۲).

با این شیوه، خطا و اشتباه به حداقل خواهد رسید تا نیاز به عذرخواهی از مردم نباشد و تبعات اجتماعی و سیاسی آن دامن‌گیر نظام اسلامی و مسئولان آن نشود چراکه «الِاسْتِغْنَاءُ عَنِ الْعُذْرِ أَعَزُّ مِنَ الصِّدْقِ بِهِ» (نهج‌البلاغه، حکمت ۳۲۹) «نیاز نیافتن به پوزش‌خواهی، عزت‌بخش‌تر از پوزش‌خواهی موجّه است». اما کارگزاران لایق و کاردان نیز از خطا و اشتباه مصون نیستند. ازاین‌رو لازم است روح مسئولیت‌پذیری و اشتباه‌پذیری در آنان تقویت شود تا در صورت خطا به‌طور صریح از مردم عذر بخواهند و باکی از شفافیت پیرامون آن نداشته باشند.

ازاین‌رو مقام معظم رهبری به مسئولان توصیه می‌کنند که هم کارهای کرده و هم کارهای نکردۀ خودشان را، یا درست انجام ندادۀ خودشان را باصداقت و صراحت با مردم در میان بگذارند، چون ناکرده‌ها از روی تعمد، ناکرده نمانده، بلکه به خاطر کمبود امکان، کمبود منابع و گاهی به خاطر دیر رسیدن فکر به ذهن انسان و مسائلی از این قبیل، ناکرده مانده است و این‌ها برای مسئولان عذر محسوب می‌گردد (بیانات، ۱۳۸۳/۰۶/۰۴).

امیرالمؤمنین(ع) در نامۀ ۵ نهج‌البلاغه خطاب به اشعث بن قیس - از کارگزاران حضرت در منطقۀ آذربایجان - دربارۀ دقت در مسئولیت می‌فرماید: «وَ إِنَّ عَمَلَكَ لَيْسَ لَكَ بِطُعْمَةٍ وَ لَكِنَّهُ فِي عُنُقِكَ أَمَانَةٌ» (نهج‌البلاغه، نامۀ ۵)، «حکمرانی برای تو طعمه نیست بلکه امانتی بر عهده‌ات است». پیامبر اکرم(ص) فرمود: «هیچ‌کس نیست که بر ده نفر یا بیشتر، ریاست و امارت داشته باشد مگر این‌که او را روز قیامت در حالی می‌آورند که دستش به گردنش بسته شده است. پس اگر چنانچه آدم درستکاری بود و تقصیری متوجّه او نبود، او را رها می‌کنند و اگر چنانچه بدکار و گناهکار بود، غل و زنجیرش افزایش پیدا می‌کند» (طوسی، ص۲۴۶).

کسی که مسئولیت را امانت الهی بداند، ضمن دقت در پذیرش آن، همیشه از آن مراقبت می‌کند و درعین‌حال که در انجام وظایفش هیچ کوتاهی نمی‌کند، به‌هیچ‌عنوان هم به جاه و مقامش دل‌بستگی ندارد. چنین فردی در صورت بروز خطا یا اشتباه بسیار آسان‌تر تبعات آن را خواهد پذیرفت و ترسی از خدشه‌دار شدن وجه خود براثر نقد مردم نخواهد داشت. پیامبر(ص) فرمود: «طُوبَى لِمَنْ شَغَلَهُ خَوْفُ اللَّهِ عَنْ خَوْفِ النَّاسِ» (بحارالانوار، ج۷۷، ص۱۲۸) «خوشا آن‌که ترس از خدا او را از ترس از مردم بازداشته باشد.»

به بیان دیگر در جایی که خطایی از کارگزاران صورت گرفته است دو راه پیش روی آن‌هاست؛ سکوت و فرافکنی که سبب تشویش اذهان می‌شود و اعتماد به‌نظام اسلامی را خدشه‌دار می‌کند یا بیان صریح و شفاف اشتباهات و عذرخواستن از مردم. شفافیت پیرامون اشتباهات و عذر

خواستن، اگرچه ممکن است تأثیر منفی در وجه سیاسی و اجتماعی کارگزاران داشته باشد اما قطعاً تبعات منفی آن از سکوت، فرافکنی و فاش شدن اشتباهاتی که سلب اعتماد عمومی به‌نظام اسلامی را به همراه دارد کمتر است: «الْمَعْذِرَةُ بُرْهَانُ الْعَقْلِ» (آمدی، ج۱، ص۴۹۷) «پوزش [از خطا]، دلیل خردمندی است.»

۲) دوری از مواضع اتهام با روشن کردن ابعاد مختلف یک موضوع

سوءبرداشت‌های ناشی از شفافیت اقتصادی عمدتاً محصول اجرای ناقص شفافیت و بیان ناقص اطلاعات است. اگر همه جوانب موضوع برای مردم آشکار شود این برداشت‌های نادرست به حداقل می‌رسد. از طریق روشن کردن ابعاد مختلف یک موضوع، افکار عمومی قادرند قضاوت‌های منصفانه‌تری انجام دهند. ازاین‌رو لازم است مسئولان شفافیت را به نحو کامل محقق کنند و از بیان اطلاعات به‌صورت پراکنده اجتناب کنند تا در مواضع اتهام مردم یا افراد تخریب‌کننده قرار نگیرند: «مَنْ وَضَعَ نَفْسَهُ مَوَاضِعَ التُّهَمَةِ، فَلَا يَلُومَنَّ مَنْ أَسَاءَ بِهِ الظَّنَّ» (نهج‌البلاغه، حکمت ۱۵۹) «آن‌که خود را در مواضع تهمت قرار دهد نباید بدگمان به خویش را سرزنش نماید.» در این راه هیچ ترسی بر خود راه ندهند: عن النبی(ص): «لا أَعْرِفَنَّ رَجُلاً مِنْكُمْ عَلِمَ عِلْماً فَكَتَمَهُ فَرَقاً مِنَ النَّاسِ» (محمدی ری‌شهری، ۱۳۸۸، ج۳، ص۲۰۷۶). «از پیامبر(ص): مبادا بفهمم که فردی از شما دانش (اطلاعاتی) داشته باشد و از ترس مردم آن را کتمان کند.»

۳) بر حذر داشتن مردم از اتهام‌زنی و قضاوت‌های عجولانه

در کنار وظیفه ذکر شده بر مسئولان، بر مردم نیز لازم است، در جایی که اطلاعات دقیق و کاملی از موضوعات ندارند از اظهارنظر و قضاوت پیرامون آن خودداری کنند: «وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا» (اسراء، ۳۶) «و از چیزی که به آن علم نداری [بلکه برگرفته از شنیده‌ها، ساده‌نگری‌ها، خیالات و اوهام است] پیروی مکن؛ زیرا گوش و چشم و دل موردِ بازخواست‌اند.» چراکه اگر این برداشت‌ها نادرست باشند نوعی افتراء و تهمت را متوجه مسئولان می‌کند و تهمت‌زنندگان مورد بازخواست الهی قرار خواهند گرفت: «وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَاناً وَإِثْماً مُبِيناً» (احزاب، ۵۸) «و آنان که مردان و زنان باایمان را در برابر گناهی که مرتکب نشده‌اند آزار می‌دهند، بار بهتان و گناه آشکاری را به دوش کشیده‌اند». امام رضا(ع) از قول نبی مکرم اسلام می‌فرماید: «مَنْ بَهَتَ مُؤْمِناً أَوْ مُؤْمِنَةً أَوْ قَالَ فِيهِ مَا لَيْسَ فِيهِ أَقَامَهُ اللَّهُ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى تَلٍّ مِنْ نَارٍ حَتَّى يَخْرُجَ مِمَّا قَالَهُ فِيهِ» (ابن‌بابویه، ج۲، ص۳۳)؛ «هر کس به مرد یا زن مؤمنه‌ای تهمت بزند یا دربارهٔ او چیزی بگوید که او مبرّا از آن است (حتی اگر فرض هم کردی، تا یقین حاصل نشود نباید بگویی) عزّوجلّ او را در روز رستاخیز بر تلّی از آتش قرار می‌دهد تا این‌که از حرف خود دربارهٔ آن شخص برگردد.»

مقام معظم رهبری نیز به‌صراحت به این موضوع اشاره می‌کنند: «شفافیت معنایش این است که مسئول در جمهوری اسلامی عملکرد خودش را به‌طور واضح در اختیار مردم قرار بدهد؛ اما این‌که ما بیاییم این و آن را بدون این‌که اثبات شده باشد، زیر بار فشار تهمت قرار دهیم و چیزهایی را به آن‌ها نسبت بدهیم که ممکن است درواقع راست باشد، اما تا مادامی‌که ثابت نشده است، ما حق نداریم آن را بیان کنیم. تهمت زدن به یک شخص گناه است، تهمت زدن به یک نظام اسلامی، به یک مجموعه، گناه بسیار بزرگ‌تری است» (خطبه‌های نماز، ۱۳۸۸/۰۶/۲۹).

از این‌رو مردم باید به مسئولین اعتماد داشته باشند، حسن ظن داشته باشند. نباید شایعه‌پراکنی و تهمت‌زنی کنند. این خواستهٔ دشمن است. او می‌خواهد دل‌ها را نسبت به یکدیگر، نسبت به مسئولین بدبین کند (بیانات، ۱۳۸۸/۰۹/۰۴).

۴) مجازات اتهام‌زنندگان

اما همهٔ مردم به این توصیه‌ها گوش فرا نمی‌دهند. همچنین عده‌ای از افراد باهدف تخریب مسئولان دست به اتهام‌زنی می‌زنند. ازاین‌رو لازم است قوانین بازدارنده و متقنی در این زمینه وضع گردد تا کارگزاران با طیب خاطر بیشتری از مفهوم شفافیت اقتصادی استقبال نمایند و افرادی که با اتهامات بی‌اساس و اثبات‌نشدنی سعی در تخریب مسئولان دارند مجازات شوند.

در همین زمینه مقام معظم رهبری توجه می‌دهند که اختلاف‌های سیاسی نباید به زد و خورد و تهمت‌زنی و افترا به یکدیگر منتهی شود (بیانات، ۱۴۰۱/۱۱/۱۹). ایشان مردم را از تهمت‌زنی در فضای جامعه به شدت برحذر می‌دارند و معتقدند یکی از کارهای دشمن، تهمت‌زنی است. عیناً همان کاری که در زمان امیرالمؤمنین می‌کردند؛ هرروز یک شایعه، یک تهمت و یک جنگ روانی. هر کس فضای تهمت‌زنی در داخل کشور و جنگ روانی علیه نظام را تقویت و تشدید کند، مزدور دشمن است (بیانات، ۱۳۸۳/۰۸/۲۳).

استبداد مسئولین

استبداد یک واژهٔ عربی است که از ریشهٔ "بَدَدَ" مشتق شده است و به معنای "انفراد در هر امری و اختصاص دادن آن به خود، بدون مشارکت دیگران، خودرأیی و بی‌توجهی به نظر دیگران" آمده است (طریحی، ج۱، ص۱۶۲؛ ابن منظور، ج۱، ص۳۳۹، «بدد»). این مفهوم معمولاً در مقابل مشورت قرار می‌گیرد و در سنت و روایات نیز به همین معنا به‌کار رفته است. امام علی(ع) می‌فرمایند: «مَنِ اسْتَبَدَّ بِرَأْيِهِ هَلَكَ، وَمَنْ شَاوَرَ الرِّجَالَ شَارَكَهَا فِي عُقُولِهَا» (نهج‌البلاغه، حکمت ۱۶۱) "کسی که به خودرأیی و خودسری عمل کند، به هلاک می‌رسد، و کسی که با اندیشمندان به مشورت نشیند، در خرد آن‌ها سهمی دارد و از دانش و تجربیات آنان در راستای موفقیت خود بهره می‌برد." این واژه در ادبیات سیاسی به دست‌اندرکارانی گفته می‌شود که در برابر مردم احساس تعهد ندارند و خود را ملزم به پاسخ پرسش آنان نمی‌شناسند (کاتوزیان، ص۱۲). در همین راستا روحیهٔ مشورت با مردم در آنان دیده نمی‌شود.

قرآن کریم روحیهٔ مشورت پذیری را می‌ستاید: «فَبَشِّرْ عِبَادِ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ» (زمر، ۱۷-۱۸) «پس مژده بده به آن بندگان من، که به سخنان گوش

فرا می‌دهند و بهترین آن‌ها را پیروی می‌کنند. این‌اند کسانی که خدایشان راه نموده و اینان همان خردمندان هستند» و استبداد و خودرایی فرعون را نکوهش می‌کند: «قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَىٰ وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ» (غافر، ۲۹) «فرعون گفت: جز آنچه به نظر می‌آید به شما نمی‌نمایم و شما را جز به راه سلامت راهبر نیستم» «فَاتَّبَعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَ وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ» (هود، ۹۷) «آن‌ها به فرمان فرعون گردن نهادند و فرمان فرعون، درستی را نمی‌نمود.»

در روایات نیز این شیوهٔ استبداد و خودرایی نکوهش شده است؛ ازجمله امام علی(ع) کارگزاران خود را از استبداد به رأی برحذر می‌دارد: «لَيْسَ لَكَ أَنْ تَفْتَاتَ فِي رَعِيَّةٍ وَلَا تُخَاطِرَ بِوَثِيقَةٍ» (نهج‌البلاغه، نامهٔ ۵). «این حق را نداری که در میان مردم به استبداد و خودرأیی عمل نمایی». ایشان به مالک اشتر سفارش فرمود: «وَ لَا تَقُولَنَّ إِنِّي مُؤَمَّرٌ آمُرُ فَأُطَاعُ» (نهج‌البلاغه، نامهٔ ۵۳) «مبادا بگویی من بر مردمان مسلطام؛ از من فرمان دادن است و از ایشان اطاعت کردن.»

مردم مشورت می‌کنند. شفافیت را نیز عنصری مخل و مزاحم استبداد خود تلقی خواهند کرد و خود و جامعه را به ورطهٔ هلاکت می‌افکنند: «الِاسْتِبْدَادُ بِرَأْيِ يُزِلُّكَ وَ يُهَوِّرُكَ فِي الْمَهَاوِي» (آمدی، ج۱، ص۸۱) «خودکامگی تو را می‌لغزاند و در هلاکتگاه فرو می‌اندازد».

ریشهٔ استبداد مسئولان

استبداد با نشانه‌هایی مانند پاسخ‌گو ندانستن خود، مشورت نکردن، خودرایی و نقدناپذیری، بنیان شفافیت اقتصادی در جامعه را نشانه گرفته است. لذا باید برای رفع آن گام برداشت. اما باید توجه داشت که استبداد بسان بیماری است که در قالب این علائم بروز می‌کند. لذا باید برای درمان، ریشه‌یابی گردد.

ریشهٔ استبداد را باید در کبر و تکبر مسئولین دانست. کبر و تکبر و استکبار در معنی به هم نزدیک‌اند. کبر حالتی است که انسان با بزرگ دیدن خویش به آن صفت مخصوص می‌شود و همان است که انسان جان و وجود خویش را از غیر خویش بزرگ‌تر می‌بیند (راغب اصفهانی، ص۱۹۸). این معنی با تحقیر دیگران و حق‌کشی آمیخته می‌باشد که در بالاترین سطحش همان استبداد است (سجادی، ۱۳۸۳). قرآن کریم به دوری از روش متکبرانه دستور می‌دهد: «وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ» (لقمان، ۱۸) «صورت خود را [متکبّرانه] از مردم برمگردان و در [روی] زمین با فخر و خودپسندی گام برندار؛ زیرا خدا هیچ متکبّر فخرفروشی را دوست ندارد.» کلمهٔ "تصعیر" به معنای گرداندن گردن از نظرها از روی تکبر است. "مختال" از مادهٔ "خیال" و "خیلا" می‌باشد و اگر کبر را "خیلا" خوانده‌اند، بدین جهت است که آدم متکبر خود را بزرگ خیال می‌کند و چون فضیلت برای خود خیال می‌کند، زیاد فخر می‌فروشد (طباطبایی، ج۱۶، ص۳۲۶).

در نظام اسلامی مبتنی بر مردم‌سالاری دینی پاسخ‌گویی مسئولان و مشورت آنان با مردم پایه‌ها و بنیان شفافیت اقتصادی را بنا می‌نهد. بنابراین با وجود استبداد ریشهٔ پاسخ‌گویی و مشورت خشکانده می‌شود و لذا استبداد مانع جدی شفافیت اقتصادی در نظام اسلامی است. واضح است که مسئولانی مستبد که خود را از افکار دیگران بی‌نیاز می‌بینند، نه نقدی می‌پذیرند و نه با

راهکارهای پیشگیری و مقابله با استبداد مسئولان

با توجه به ریشه‌یابی عوامل استبداد برای پیشگیری از استبداد انتخاب کارگزاران دارای منش فروتنانه پیشنهاد می‌گردد و برای مقابله با آن امر به‌معروف و نهی‌ازمنکر توصیه می‌گردد.

۱) انتخاب کارگزاران دارای منش فروتنانه

نقطهٔ مقابل تکبر، تواضع و فروتنی است. امام علی(ع)

یکی از روش‌های شیعیان و پرهیزگاران واقعی را برخورداری از تواضع دانسته‌اند: «مَشْیُهُمُ التَّوَاضُعُ» (نهج‌البلاغه، خطبهٔ ۱۹۳) «راه رفتن آن‌ها [پرهیزکاران] تواضع و فروتنی است». این جمله دو گونه تفسیر می‌شود و در هر دو تفسیر به صفت درونی تواضع توجه دارد:

راه رفتن آن‌ها متواضعانه است. از میان همهٔ مسائل، مشی و راه رفتن را مطرح فرمود، چرا؟ چون اعمال انسان انعکاس و بازتابی از صفات و حالات درونی او است. بنابراین راه رفتن متواضعانه نشانه‌ای از صفت درونی فروتنی می‌باشد.

مشی به معنی راه رفتن نیست که آینهٔ درون باشد بلکه معنای اعمّی دارد که همان خط مشی و روش و سیره است؛ یعنی برنامه و خط مشی زندگی پرهیزکاران در تمام ابعاد، تواضع و فروتنی است (مکارم شیرازی، ۱۳۸۵، ج۱، ص۱۳۲).

بنابراین لازم است که در انتخاب کارگزاران دقت شود و افرادی که بهره‌مند از منش فروتنانه هستند انتخاب گردند. مدیر و مسئولی که در منش خود با مردم متواضع و فروتن باشد و به هیچ‌وجه در رفتارش با آنان برتری و سلطه‌گری وجود نداشته باشد. چنین کارگزارانی خود را خدمتگزاران مردم می‌دانند.

از این‌رو مقام معظم رهبری به کارگزاران توصیه می‌کنند که رفتارتان باید مردمی، عادلانه و متواضعانه باشد. با مردم گرم بگیرید؛ در مقابل مردم تواضع کنید؛ به میان مردم بروید؛ در موارد مقتضی به خانه‌های مردم سر بزنید (بیانات، ۱۳۸۴/۱۲/۰۸).

۲) امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر

اگر در گزینش کارگزاران با صفت منش فروتنانه، دقت کافی به عمل نیاید یا اخلاق کارگزاران براثر عوامل متعدد به سمت‌وسوی تکبر سوق پیدا کند چارهٔ کار امر به‌معروف و نهی‌ازمنکر کارگزاران است: «وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ» (آل عمران، ۱۰۴) «و باید از میان شما گروهی باشند که مردم را به نیکی فراخوانند و آنان را به کار پسندیده وادارند و از کار زشت و نکوهیده نهی کنند. اینان‌اند که نیکبخت خواهند بود». حضرت علی(ع) می‌فرماید: «لَا تَتْرُكُوا الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ فَيُوَلَّى عَلَيْكُمْ شِرَارُكُمْ» (نهج‌البلاغه، نامهٔ ۴۷) «امر به معروف و نهی از منکر را وامگذارید که اشرار شما بر شما حاکم خواهند شد». البته باید توجه داشت که امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر هم در پیشگیری از استبداد نقش دارد و هم در اصلاح آن، اما فرض در این پژوهش نقش اصلاحی آن و رفع مانع شفافیت اقتصادی است.

نکتهٔ دیگر آن‌که امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر بر اساس شدت تکبر و استبداد مسئولان مراحلی دارد:

۱.آگاه کردن و نصیحت: درصورتی‌که تکبر و استبداد مسئولان به حدی نرسیده باشد که امکان برقراری ارتباط و نصیحت آن‌ها وجود داشته باشد، می‌توان با آگاهی‌بخشی و توصیه‌های اخلاقی، تلاش کرد تا آنان رویهٔ متکبرانهٔ خود را اصلاح کنند. از آنجا که تکبر و برتر بینی خود از دیگران نوعی جهل مرکب است آگاه کردن در این زمینه نقش بسزایی دارد. وقتی‌که انسان خودش را به‌درستی نشناسد، دربارهٔ خود اشتباه می‌کند. او خودش را بزرگ و برتر می‌بیند درحالی‌که اگر به ضعف‌ها و آلودگی‌های خود نگاه کند و خود را با افراد کامل مقایسه کند، هرگز چنین پنداری نمی‌کند. تلاش متون قرآنی و روایی در این زمینه مشهود است: «وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا» (اسراء، ۳۷) «و هرگز در زمین به کبر و ناز مرو و غرور و نخوت مفروش، که به نیرو زمین را نتوانی شکافت و به کوه در سربلندی نخواهی رسید.» «عَجِبْتُ لِلْمُتَكَبِّرِ الَّذِي كَانَ بِالْأَمْسِ نُطْفَةً، وَ يَكُونُ غَداً جِيفَةً» (نهج‌البلاغه، حکمت ۱۲۶)؛ «در شگفتم از متکبر، که دیروز نطفه (بی‌ارزشی) بود و فردا مردار گندیده‌ای است. (پس تکبر چرا؟)»

۲.برخورد قهری و برکناری: در مرتبهٔ آخر که تکبر به حدی رسیده است که هیچ گوش شنوایی برای امر به معروف وجود ندارد برخورد قهری و برکناری کارگزاران مصداق امر به‌معروف و نهی‌ازمنکر خواهد بود.

نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد:

۱.انحصارطلبی یا استئثار باعث می‌شود که مسئولان به دنبال منافع حداکثری خود و اطرافیان باشند و به همین دلیل هرگونه شفافیت اقتصادی که تبعیض و زیاده‌خواهی آنان را در معرض دید همگان قرار می‌دهد را مانعی بر سر راه خود ببینند. ریشهٔ انحصارطلبی را باید در دنیاپرستی، حرص، طمع و بخل جست‌وجو کرد که برخاسته از عدم ایمان کافی و تربیت دینی است. ازاین‌رو باید با دقت در انتخاب مسئولان و توجه به تقوا، خاندان و زهد آنان، قانون‌گذاری شفاف و دقیق و نظارت بر اطرافیان کارگزاران ازانحصارطلبی مسئولان جلوگیری کرد.

۲.ترس مسئولان از فشار افکار عمومی سبب می‌شود که آنان از در معرض دید قراردادن عملکرد و اطلاعات اقتصادی اجتناب کنند. این ترس گاهی برگرفته از کاستی‌ها و نواقص عملکرد آن‌هاست وگاهی ناشی از اتهام‌زنی‌ها در فضای جامعه است. ازاین‌رو برای عامل اول باید روح مسئولیت‌پذیری و اشتباه‌پذیری در مسئولان تقویت شود و برای عامل دوم، آنان باید ابعاد مختلف یک موضوع را روشن کنند تا بدین‌وسیله سوءبرداشت‌ها را به حداقل برسانند و خود را در مواضع تهمت قرار ندهند و همچنین باید با برحذر داشتن مردم و رسانه‌ها از اتهامات بی‌اساس و مجازات اتهام‌زنندگان، زمینهٔ طیب خاطر مسئولان را فراهم آورد.

۳.مسئولان مستبد، شفافیت اقتصادی را مخل اقدامات مستبدانهٔ خود می‌بینند و از آن استقبال نخواهند کرد. با توجه به این‌که ریشهٔ استبداد کارگزاران در کبر و خودبزرگ‌بینی آنان است لازم است با انتخاب مسئولان دارای منش فروتنانه از آن پیشگیری شود. همچنین برای مقابله با این ریشه، باید مراحل امر به‌معروف و نهی‌ازمنکر طی شود.

منابع

۱. قرآن کریم
۲. نهج‌البلاغه
۳. ابن‌بابویه، محمد بن علی، عیون أخبار الرضا علیه السلام، مؤسسة الاعلمی للمطبوعات بیروت، لبنان، ۱۴۰۴ه.ق.
۴. ابن منظور، محمد، لسان العرب، دار صادر، چاپ سوم، لبنان، ۱۴۱۴ه.ق.
۵. ارسطا، محمد جواد و دشتی، محمد تقی و گودرزی، احمد و زابولی زواره، فاطمه،، بررسی استئثار در حکمرانی از منظر آموزه‌های اسلامی و نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران
۶. آمدی، عبد الواحد بن محمد، غرر الحکم و درر الکلم، دار الکتاب الإسلامی، قم، ۱۴۱۰ه.ق.
۷. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، ط دار القلم، ۱۴۰۴ ه.ق.
۸. سجادی، سید ابراهیم، استبداد و خودکامگی در تحلیل قرآن، پژوهشهای قرآنی شماره ۳۷ و ۳۸ ویژه نامه قرآن و آسیب‌های اجتماعی، ۱۳۸۳
۹. طباطبایی، سید محمدحسین، ترجمه تفسیر المیزان، دفتر انتشارات اسلامی (وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم)، قم، ۱۳۷۴ش.
۱۰. طبرسی، فضل بن حسن، تفسیر مجمع البیان، مؤسسة الأعلمی للمطبوعات، بیروت، ۱۴۱۵ه.ق.
۱۱. طریحی، فخر الدین، مجمع البحرین، انتشارات مرتضوی.تهران، ۱۳۶۲ش.
۱۲. طوسی، محمد بن الحسن، الأمالی، دار الثقافة، قم، ۱۴۱۴ ه.ق.
۱۳. فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، دار ومکتبة الهلال.
۱۴. کاتوزیان، محمدعلی همایون، استبداد دموکراسی و نهضت ملی، نشر مرکز.
۱۵. مجلسی، محمد باقر، بحار الأنوار – ط مؤسسةالوفاء، ۱۴۰۳ه.ق
۱۶. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، دار الحدیث:قم، ۱۳۸۸ش.

اقتصاد مقاومتی از منظر مقام معظم رهبری (حفظه الله)

علی خدایی
دانشجوی مقطع کارشناسی رشته اقتصاد دانشگاه علوم اسلامی رضوی

اقتصاد مقاومتی، مفهومی است که در سال‌های اخیر به‌ویژه در مواجهه با فشارها و تحریم‌های بین‌المللی، جایگاه ویژه‌ای در گفتمان اقتصادی کشور پیدا کرده است. این مفهوم، نه تنها به‌عنوان یک راهبرد اقتصادی، بلکه به‌عنوان یک ضرورت برای حفظ استقلال و پیشرفت کشور مطرح شده است.

این یادداشت به بررسی مفهوم اقتصاد مقاومتی از منظر مقام معظم رهبری می‌پردازد و با ارائهٔ تعاریفی از اقتصاد، مقاومت، نظام اقتصادی و مکتب اقتصادی، به تبیین رابطه اقتصاد مقاومتی با نظام اقتصادی و اقتصاد اسلامی می‌پردازد. وجه تمایز این یادداشت با سایر یادداشت‌های هم‌موضوع، در رویکرد جامع و تحلیلی آن است که از تعاریف پایه‌ای شروع کرده و با بررسی نظرات اندیشمندان مختلف، به تحلیل نسبت اقتصاد مقاومتی با نظام اقتصادی و همچنین اقتصاداسلامی پرداخته است و به این سوال پاسخ داده است که آیا اقتصاد مقاومتی نسخه‌ای معاصر از نظام اقتصادی اسلام است یا خیر؟ همچنین، این یادداشت با استناد به بیانات مقام معظم رهبری، ضرورت، مفهوم و ارکان اقتصاد مقاومتی را به‌صورت دقیق و مستند بررسی می‌کند.

همان‌طور که در مقدمه بیان شد، برای شروع سراغ تعاریف پایه‌ای خواهیم رفت.

در این بخش تعاریف اقتصاد و مقاومت در لغت و همچنین علم اقتصاد مطرح میشود

اقتصاد در لغت به معنی میانه راه رفتن، میانجی نگاه داشتن، میانه نگاه داشتن و میانه روی در هر کاری می باشد.

مقاومت هم در لغت به معنی ایستادگی، برابری و مقابلی، پافشاری، استقامت و پایداری آمده است.

در تعریف علم اقتصاد اندیشمندان این حوزه تعاریف مختلفی ارائه داده‌اند که به دو نمونه از آن‌ها اشاره خواهد شد

آدام اسمیت علم اقتصاد را اینطور تعریف میکند:

(اقتصاد علمی است که در آن چگونگی تولید، مصرف و توزیع ثروت بررسی می‌شود.)

همچین گریگوری منکیو گفته است: (اقتصاد، نحوهٔ مدیریت منابع کمیاب از سوی جامعه است.)

خوب است در اینجا بعد از آن‌که تعاریفی از علم اقتصاد را مشاهده کردیم با دو موضوع نظام اقتصادی و مکتب اقتصادی هم آشنا شویم تا با آنچه در ادامه یادداشت خواهد آمد رابطه اقتصادی مقاومتی را با هریک از ایشان بهتر درک کنیم

ژوزف لاژوژی نظام اقتصادی را اینطور تعریف کرده است:

(نظام اقتصادی یا سیستم اقتصادی مجموعه‌ای هماهنگ از نهادهای حقوقی و اجتماعی است که در بطن آنها برخی وسایل فنی سازمان یافته به پیروی از برخی انگیزه‌های برتر به منظور برقراری تعادل اقتصادی مورد استفاده قرارگرفته‌اند.)

و در تعریف مکتب اقتصادی گفته است: (مکتب اقتصادی، جریان عمدهٔ فکری در اقتصاد است)

شهید صدر هم در اقتصادنا خود نظام اقتصادی و مکتب اقتصادی را اینطور تعریف کرده است:

نظام اقتصادی روشی است که جامعه در حیات اقتصادی و حل عملی معضلات خویش از آن پیروی می‌کند و از آنجایی‌که هر اجتماعی با تولید، ثروت و توزیع آن سر و کار دارد، مجبور است شیوه‌ای برگزیند تا عملیات اقتصادی را تنظیم کند.

و مکتب اقتصادی شامل هر اصل بنیادین در زندگی اقتصادی است که با اندیشهٔ عدالت اجتماعی سر و کار دارد.

اقتصاد مقاومتی

برای مفهوم اقتصاد مقاومتی تعریف جامع و کاملی را رهبر فرزانه انقلاب ارائه داده‌اند. ایشان در دیدار با دانشجویان فرمودند: اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که در شرایط فشار، در شرایط تحریم، در شرایط دشمنی‌ها و خصومت‌های شدید می‌تواند تعیین کننده رشد و شکوفایی کشور باشد.

با آنچه در تعریف اقتصاد مقاومتی گذشت روشن می‌شود که اقتصاد مقاومتی نوعی از نظامات اقتصادی می باشد.

حال سوالی که در ذهن پدید می‌آید رابطه میان اقتصاد مقاومتی با اقتصاد اسلامی است.

و از آنجایی که اقتصاد اسلامی عنوان عامی است که شامل علم، مکتب و نظام اقتصادی اسلام می‌شود لازم به ذکر است که آنچه ما در اینجا دنبال میکنیم رابطهٔ نظام اقتصادی اسلام با اقتصاد مقاومتی است.

اولین فردی که پیرامون رابطهٔ اقتصاد مقاومتی با نظام

اقتصادی اسلام سخن گفته است، سید حسین میرمعزی است. او اقتصاد مقاومتی را شکل خاصی از نظام اقتصادی اسلام می‌داند که در وضعیت حمله همه‌جانبه دشمن که کیان نظام اسلامی را به خطر می‌اندازد، پدید می‌آید. بعد از وی نیز اندیشمندان دیگری به اظهارنظر در این‌باره پرداخته‌اند.

سجاد سیفلو بهترین تفسیر از نسبت اقتصاد مقاومتی و نظام اقتصادی اسلام را بی‌طرف و خنثا بودن آن نسبت به ظرف اجرایی‌اش بیان می‌کند. وی بیان میکند که اقتصاد مقاومتی منحصر به نظام اقتصادی خاصی نیست.

اقتصاد مقاومتی و نظام اقتصادی اسلام، نظر «تطابق» نیز نادرست دانسته شد. سرانجام از میان‌نسَب اربعه منطقی - به‌علت بهره‌ای که در طراحی اقتصاد مقاومتی از ابزارهایی که خواستگاه آن لزوما آموزه‌های اقتصادی اسلام نیست برده شده -«عموم و خصوص من وجه» به‌عنوان نزدیک‌ترین نسبت از دیدگاه رهبر معظم انقلاب بین نظام اقتصادی اسلام و اقتصاد مقاومتی دانسته شد.

اینک جهت تبیین بیشتر اقتصاد مقاومتی از منظر مقام معظم رهبری به برخی از اهم سخنان ایشان در سه محور ضرورت، مفهوم و ارکان اقتصاد مقاومتی اشاره خواهد شد

حجت‌الله عبدالملکی اقتصاد مقاومتی را را با صراحت نسخهٔ معاصر نظام اقتصادی اسلام تعریف می‌کند.

علی اسدی می‌کوشد علاوه بر این‌که اقتصاد مقاومتی را در ذیل نظام اقتصادی اسلام تعریف می‌کند، روی برجسته‌ترین عنصر این مفهوم یعنی قوام اقتصادی پافشاری کرده و آن را به‌عنوان یکی از ویژگی‌های نظام اقتصادی اسلام برشمارد.

در مقاله‌ای ساجد صمدی قربانی به همین موضوع پرداخته و بیان می‌کند که گرچه خواستگاه مجموعه کلان سیاست‌های ابلاغی مقام معظم رهبری به‌عنوان ابزارهای تحقق هدف اقتصاد مقاومتی لزوما نظام اقتصادی اسلام نیست اما رهبر معظم انقلاب به‌عنوان یک فقیه شیعه ضرورت مقاوم بودن اقتصاد را به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین ویژگی‌های نظام اقتصادی مطلوب، از منابع اسلامی و براساس روش‌های معتبر در حوزه‌های علمیه استخراج کرده‌اند و در نتیجه نمی‌توان آن را بی‌ارتباط به نظام اقتصادی اسلام دانست. افزون بر نفی نظر «تباین»، با تحلیل انتقادی نظرات قائل به معادل بودن مفاهیم

۱.ضرورت اقتصاد مقاومتی

مقام معظم رهبری در بیانات متعدد خود بر ضرورت اقتصاد مقاومتی تأکید کرده‌اند. ایشان در سال ۱۳۸۶، برنامه‌های استکبار جهانی علیه ایران را در سه محور جنگ روانی، جنگ اقتصادی و مقابله با پیشرفت علمی خلاصه کردند. در دیدار با مردم قم در سال ۱۳۹۳، ایشان فرمودند: اقتصاد مقاومتی یعنی کاری کنید که کشور در مقابل تحریم‌ها مصونیت پیدا کند

ایشان همچنین بر کاهش وابستگی کشور به نفت و تقویت اقتصاد درونی تأکید کردند. در دیدار با اقشار مختلف مردم در سال ۱۳۹۴، ایشان بیان کردند که دشمنی‌ها تا زمانی ادامه خواهد یافت که کشور به قدرت کافی دست یابد و همچنین اقتصاد مقاومتی به‌عنوان راه‌حلی برای تقویت اقتصاد ملی و ایجاد اشتغال مطرح شده است

در ادامه متن کامل این بخش از سخنان خواهد آمد

جنگ اقتصادی در سال ۸۶

من برنامه‌های استکبار جهانی علیه ملت ایران را در سه جمله خلاصه می‌کنم: اول، جنگ روانی؛ دوم، جنگ اقتصادی؛ و سوم، مقابله با پیشرفت و اقتدار علمی.

۱۷ /دی/ ۱۳۹۳ بیانات در دیدار مردم قم به مناسبت سالروز قیام نوزدهم دی

پس شما بیایید کاری کنید که کشور در مقابل تحریمها مصونیّت پیدا کند؛ اقتصاد مقاومتی یعنی این. فرض را بر این بگذارید که دشمن، برداشتن تحریم را متوقف به چیزی میکند که شما حاضر نیستید آن را قبول کنید - این‌جور فرض کنید قضیّه را - کاری کنید که تحریم بی‌اثر بشود. بارها ما گفته‌ایم کاری کنید که وابستگی مالی کشور به نفت کم و کم و کمتر بشود؛ خب، شما ملاحظه میکنید در ظرف مدّت کوتاهی قیمت نفت را به نصف میرسانند. وقتی ما وابسته به نفت باشیم، مشکل برای ما درست میشود؛ این فکر را باید کرد. ازجملهٔ بزرگ‌ترین مسئولیّتهای مسئولین کشور همین است که کاری کنند اگر دشمن دلش نخواست تحریم را بردارد، به رونق کشور و پیشرفت کشور و رفاه مردم ضربه‌ای وارد نشود؛ راه آن چیست؟ راه آن این است که مراجعه کنیم به درون کشور، به درون ملّت، از نیروهای درونی کشور استفاده کنیم و راه‌هایی وجود دارد؛ آدمهای صاحب‌نظر، آدمهای کارشناس و بااخلاص، گواهی میدهند که راه‌هایی وجود دارد که انسان بتواند به خودش متّکی باشد. این وظیفهٔ مسئولین کشور و مسئولین دولتی است، چشم ندوزند به دست بیگانه؛ بیگانه یک‌وقت مایل است فشار وارد بیاورد، شما هرچه عقب‌نشینی کنید، می‌آیند جلو؛ هرچه شما یک قدم عقب بروید، آنها یک قدم می‌آیند جلو؛ دستگاه استکبار، دستگاه ترحّم و انصاف و انسانیّت و ملاحظه که نیست؛ هرچه شما عقب بروید، آنها جلو می‌آیند. فکر اساسی بکنید.

۱۸ /شهریور/ ۱۳۹۴ بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم

این دشمنی‌ها ادامه پیدا میکند؛ تا کی ادامه پیدا میکند؟ تا وقتی شما قوی بشوید، تا وقتی ملّت ایران آن‌چنان قوی بشود که دشمن مأیوس بشود از تهاجم سیاسی یا امنیّتی یا نظامی یا اقتصادی یا تحریم و غیرذلک. باید ما قوی بشویم؛ باید در داخل، خودمان را قوی کنیم. بنده مکرّر عرض کرده‌ام این قوّتی که برای کشور لازم است چه‌جوری تأمین میشود؛ اوّلاً از راه یک اقتصاد قوی؛ همین اقتصاد مقاومتی که سیاستهای آن ابلاغ شده است و بر روی زمین و به‌صورت کار عملی و عملیّاتی و اجرائی هم باید با شدّت هرچه تمام‌تر و بدون فوت وقت دنبال بشود؛ خب یک کارهایی را دوستان ما در دولت دارند انجام میدهند بحمدالله؛ یکی این است که اقتصاد کشور قوی بشود، جوان کشور بیکار نماند، ابتکارهای جوانها روی زمین نماند؛ این یکی از راه‌هایش است.

۳ /مرداد/ ۱۳۹۱بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار مسوولان و کارگزاران نظام

ما چند سال پیش «اقتصاد مقاومتی» را مطرح کردیم. همهٔ کسانی که ناظر مسائل گوناگون بودند، میتوانستند حدس بزنند که هدف دشمن، فشار اقتصادی بر کشور است. معلوم بود و طراحی‌ها نشان میداد که اینها می‌خواهند بر روی اقتصاد کشور متمرکز شوند. اقتصاد کشور ما برای آنها نقطهٔ مهمی است. هدف دشمن این بود که بر روی اقتصاد متمرکز شود، به رشد ملی لطمه بزند، به اشتغال لطمه بزند، طبعاً رفاه ملی دچار اختلال و خطر شود، مردم دچار مشکل شوند، دلزده بشوند، از نظام اسلامی جدا شوند؛ هدف فشار اقتصادی دشمن این است، و این محسوس بود؛ این را انسان می‌توانست مشاهده کند.

۲. مفهوم اقتصاد مقاومتی

مقام معظم رهبری در سال ۱۳۹۲ در دیدار با رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت، اقتصاد مقاومتی را اقتصادی تعریف کردند که در مقابل بحران‌های بین‌المللی مقاوم است و به معنای اقتصاد ریاضتی نیست. در سال ۱۳۹۴، ایشان در دیدار با مردم آذربایجان شرقی تأکید کردند که اقتصاد مقاومتی به معنای حصارکشیدن به دور کشور نیست، بلکه اقتصادی درون‌زا و برون‌گرا است که باید از درون بجوشد.

۳. ارکان اقتصاد مقاومتی

سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در سال ۱۳۹۲ ابلاغ شد. این سیاست‌ها شامل موارد زیر است

پیشتازی اقتصاد دانش بنیان

محور قراردادن رشد بهره وری در اقتصاد

اعطای نشان اقتصاد مقاومتی

اصلاح نظام درآمدی دولت

افزایش تولید داخلی نهاده‌ها و کالاهای اساسی

اولویت دادن به تولید محصولات و خدمات راهبردی

صرفه جویی در هزینه‌های عمومی کشور

در نهایت میتوان گفت اقتصاد مقاومتی از منظر مقام معظم رهبری، راهبردی است که کشور را در مقابل فشارها و تحریم‌های بین‌المللی مقاوم می‌کند. این مفهوم با نظام اقتصادی اسلام ارتباط تنگاتنگی دارد، اما لزوماً محدود به آن نیست و با اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، می‌توان به رشد و شکوفایی کشور در شرایط سخت دست یافت.

منابع

۱. دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۷۷). لغت‌نامه دهخدا؛
۲. دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۷۷). لغت‌نامه دهخدا؛
۳. فریدون تفضلی، تاریخ عقاید اقتصادی، ص ۱۱؛
۴. گریگوری منکیو، کلیات علم اقتصاد، ترجمه حمیدرضا ارباب، ص ۳؛
۵. ژوزف لاژوژی، نظام‌های اقتصادی، ترجمه شجاع الدین ضیائیان، ص ۱؛
۶. ژوزف لاژوژی، مکتب‌های اقتصادی، ترجمه جهانگیر افکاری، ص۱-۴؛
۷. شهید سید محمدباقر صدر، اقتصاد ما، ترجمه سیدابوالقاسم حسینی ژرفا؛
۸. شهید سیّد محمدباقر صدر، اقتصاد ما، ترجمه سید ابوالقاسم حسینی ژرفا، ج۲، ص۱۹؛ و اقتصادنا، ص۳۸۱؛
۹. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار دانشجویان، ۱۶ / ۵ / ۹۱؛
۱۰. میر معزی، سید حسین، اقتصاد مقاومتی و ملزومات آن با تاکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری، فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد اسلامی، س ۱۲، ش ۴۷، ۱۳۹۱؛
۱۱. سیفلو، سجاد، مفهوم شناسی اقتصاد مقاومتی، فصلنامه علمی پژوهشی معرفت اقتصاد اسلامی، ش ۱۰، ۱۳۹۳؛
۱۲. عبدالملکی، حجت الله، اقتصاد مقاومتی؛ درآمدی بر مبانی سیاست‌ها و برنامه عمل، تهران، انتشارات بسیج دانشجویی دانشگاه امام صادق ع، ۱۳۹۳؛
۱۳. اسدی، علی، نظام اقتصاد اسلامی الگویی کامل برای اقتصاد مقاومتی، فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان، ش ۵، ۱۳۹۳؛
۱۴. صمدی قربانی، ساجد، بررسی تحلیلی نسبت اقتصاد مقاومتی با نظام اقتصادی اسلام به‌عنوان گره اصلی در عدم پیشرفت اجرایی سیاست‌های ابلاغی رهبر معظم انقلاب، دو فصلنامه علمی ترویجی اقتصاد مقاومتی، ش ۴، ۱۳۹۶.

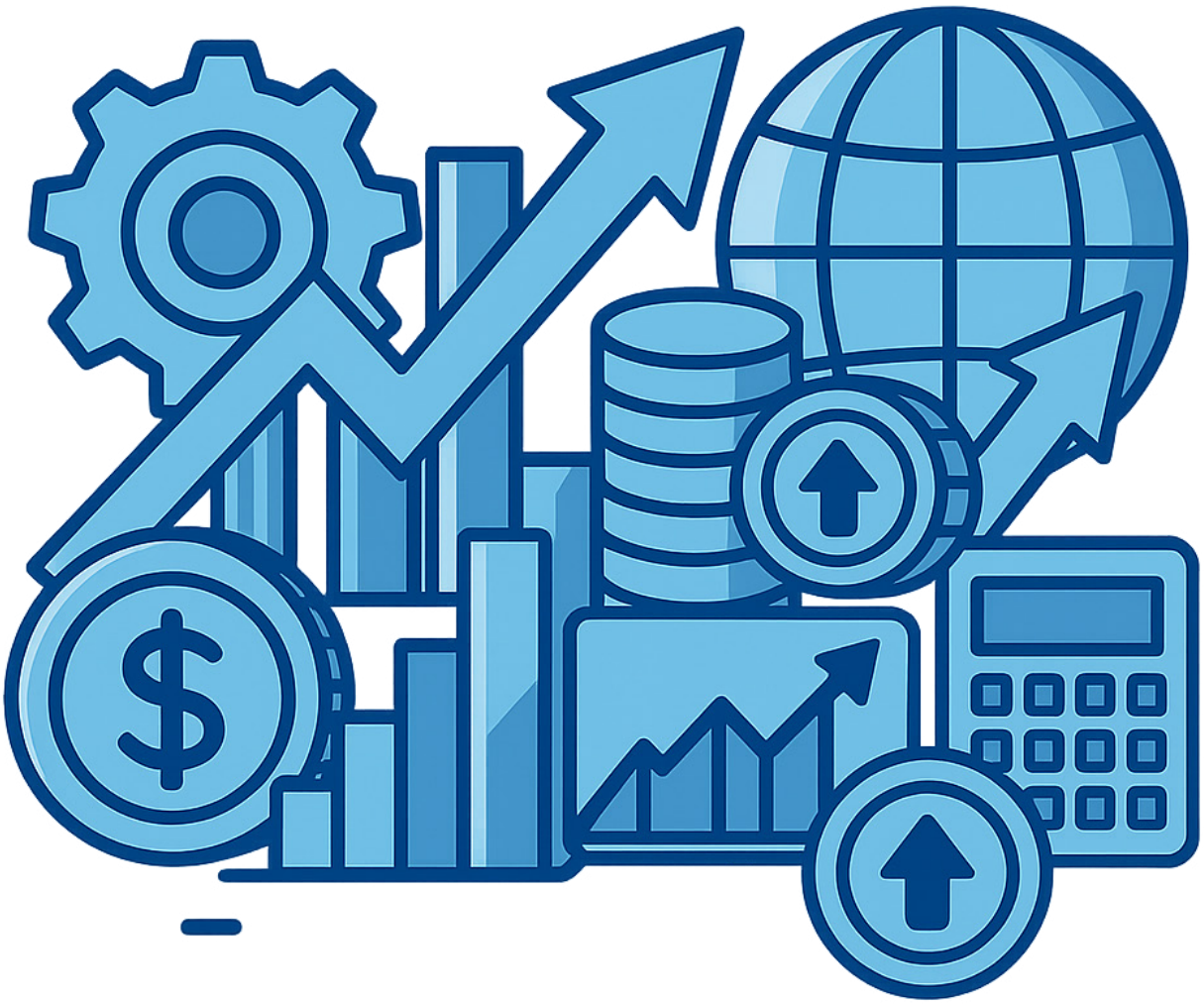

چابهار، شکننده حصار کریدوری اطراف ایران

مهدی رومی
دانشجوی مقطع کارشناسی رشته اقتصاد دانشگاه علوم اسلامی رضوی

در سالیان اخیر در اخبار و فضای مجازی کلمهٔ کم‌تر شنیده‌شده‌ای به گوش می‌رسد: کریدور. البته در کنار این کلمه، کلماتی نظیر چابهار، مسیر جنوب - شمال، رقابت تجاری، دور زدن کشورها، معاهده، سرمایه‌گذاری و... همنشین‌اش شده‌اند. حال می‌خواهیم با یکدیگر به سفری در عمق وجودی کریدورهای خاورمیانه رفته و ببینیم که از کجا آمده؟ ارتباطش با ما چیست؟ آیا چابهار کریدور دارد؟

کریدور در لغت به معنای "دالان" یا "راهرو" است. در اصطلاح می‌توان کریدور را به معنای مسیرهای ارتباطی بین مناطق و مکان‌ها در نظر گرفت.

امروزه کریدورها براساس نوع و جایگاه خود اقسام متفاوتی دارند:

۱. کریدورهای تجاری و اقتصادی: کریدورهایی که در آن کالا و محموله‌های تجاری حمل می‌شود، مانند راه ابریشم

۲. کریدورهای حمل و نقل مسافری: کریدورهایی که در آن مسافران جابه‌جا می‌شوند، مثل جاده‌های بین‌شهری

۳. کریدورهای انرژی: کریدورهایی که در آن نفت، گاز و سایر انرژی‌ها حمل می‌شود.

۴. کریدورهای جغرافیایی: این کریدورها برای اتصال مناطق جغرافیایی خاص به یکدیگر ایجاد می‌شوند و معمولاً در پروژه‌های زیربنایی و توسعهٔ منطقه‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرند.

در میان صاحب‌نظران دو نگاه به کریدورها وجود دارد:

- نگاه اول: صرفاً حمل و نقل کالا از یک مکان به مکان دیگر
- نگاه دوم: علاوه بر حمل و نقل کالا، انجام یک فرایند و ارزش افزودهٔ روی یک کالا، به‌عنوان مثال پنبه از کشورهای آسیای میانه به ایران حمل شود و پس از فرآوری به‌صورت پارچه و نساجی به سایر کشورها صادر شود.

در منطقهٔ غرب آسیا (خاورمیانه) چه کریدورهایی وجود دارد؟

۱. کریدور سیپک (CPEC): این کریدور شمال‌غرب چین (استان سین‌کیانگ) را به بندر گوادر در جنوب پاکستان که هم‌جوار با مرز ایران و بندر چابهار است، متصل می‌کند؛ طول این مسیر کریدوری در مجموع ۳۰۰۰ کیلومتر است.

این کریدور دارای چندین بخش و طرح بوده که شامل مسیر ریلی و جاده‌ای، بندر گوادر، انرژی، منطقه اقتصادی و صنعتی در کشور پاکستان می‌باشد. این کریدور نقش حیاتی برای هر دو کشور چین و پاکستان دارد. منفعت پاکستانی‌ها در این است که به دلیل نزاع قدیمی‌شان با هندی‌ها، عملاً امکان احداث کریدور خشکی بین هند ـ پاکستان ـ ایران ـ اروپا نیست و از این طرح بی‌بهره‌اند. پس با توجه به توسعه‌نیافتگی مناطق غربی پاکستان، وجود چنین طرح‌هایی برای دولت پاکستان بسیار حائز اهمیت است.

اما سود اصلی این کریدور به جیب چینی‌ها می‌رود. چرا؟ موقعیت بندر گوادر فوق‌العاده عالی است؛ این بندر در ورودی دریای عمان، خلیج فارس و اقیانوس هند قرار دارد. خلیج فارس سرشار از انرژی نفت بوده و هرروزه کشتی‌هایی به مقصد چین نفت بارگیری کرده و تا سواحل چین برده و به دهان اژدهای سرخ می‌ریزند. با توجه به حضور آمریکا در منطقهٔ تایوان و نزاع چندین‌ساله بین چین و آمریکا، چین مصمم است تا راه ارتباطی خود را در صورت بسته‌شدن دریای چین جنوبی (و به‌ویژه تنگهٔ مالاکا) از راه‌های دیگری جایگزین کند، و مسیری مناسب‌تر و با مدت‌زمان کمتر نسبت به پاکستان نیست. علاوه بر این، حمل‌ونقل ریلی نسبت به حمل‌ونقل دریایی سرعت بیشتری داشته و در نتیجه نفت با مدت‌زمان کمتری به چین می‌رسد.

البته چینی‌ها با احداث کامل این مسیر دیگر نیازی به کشورهای افغانستان و ایران برای حمل کالای نفتی خود نخواهند داشت. ناگفته نماند که مشکلات تأمین مالی برای احداث زیرساخت‌های این کریدور نیز از موانع پیش روی این پروژه است.

مسیر کریدور CPEC

۲. کریدور لاجورد: این کریدور که از سال ۲۰۱۸ با پیگیری‌های ترکیه و دولت افغانستان کلید خورد، به نام سنگ لاجورد افغانستان است. در گذشته، سنگ لاجورد افغانستان از این مسیر به مناطق اروپایی حمل می‌شد. این مسیر نیز برای کشورهای افغانستان، ترکمنستان، آذربایجان، گرجستان و ترکیه، و در ادامهٔ مسیر به اروپا، اهمیت زیادی دارد.
از طرفی، کشورهای ترک‌زبان به یکدیگر متصل شده و افغانستان که محصور در خشکی است، همچنان می‌تواند نقش مهمی در مسیر ترانزیت کالا از هند و چین به اروپا ایفا کند. این امر یکی از دلایلی است که سیاستمداران طالبان به تکاپو افتاده‌اند تا هرچه سریع‌تر این مسیر را اجرایی کنند.

مسیر کریدور لاجورد

۳. کریدور زنگزور: کریدور زنگزور یک مسیر ارتباطی است که بخش مرکزی جمهوری آذربایجان را به نخجوان متصل می‌کند. این کریدور از اهمیت استراتژیک بالایی برخوردار است، زیرا امکان ارتباط زمینی بین این دو منطقه را فراهم می‌آورد. با این حال، این پروژه با چالش‌ها و مخالفت‌های مختلفی روبه‌رو است.
این مسیر ترکیه را به آذربایجان متصل می‌کند، و ترکیه می‌تواند مستقیماً از آذربایجان گاز خریداری کند. از طرف دیگر، ترکیه به کشورهای ترک‌زبان متصل شده و تا شمال چین، می‌تواند کالا را به‌طور مستقیم و با فاصله کوتاه‌تر ارسال کند.
ایران به‌درستی مخالف قاطع این کریدور است؛ زیرا از یک‌سو اتصال کشورهای ترکیه و آذربایجان به یکدیگر، با توجه به نفوذ اسرائیل در این کشورها، می‌تواند ایران را در حلقه تحریم قرار دهد و مسیر اتصال ایران به اروپا از طریق (ارمنستان ـ گرجستان ـ اروپا) را مسدود کند. از سوی دیگر، دلایل امنیتی، اقتصادی و ژئوپلیتیکی دیگری نیز برای مخالفت ایران و روسیه با این اتصال وجود دارد.
مسیر زرد رنگ کریدور زنگزور

۴.کریدور آی مک: کریدور آی‌مک یا کریدور عرب‌مد (IMEC) یک پروژهٔ بزرگ ترانزیتی است که با هدف اتصال هند به اروپا از طریق خاورمیانه طراحی شده است. این کریدور شامل مسیرهای ریلی و دریایی است و در حاشیه اجلاس G۲۰ در دهلی‌نو در سپتامبر ۲۰۲۳ به‌طور رسمی اعلام شد و یادداشت تفاهم آن به امضا رسید.
کشورهای مشارکت‌کننده در این پروژه شامل هند، عربستان سعودی، امارات متحدهٔ عربی، اسرائیل و آمریکا هستند. هدف اصلی از ایجاد این کریدور، تسهیل تجارت و حمل‌ونقل میان این مناطق و کاهش وابستگی به مسیرهای سنتی مانند کریدور شمال-جنوب است.
آمریکایی‌ها نیز اهداف دیگری را از این کریدور دنبال می‌کنند، از جمله کاهش تأثیرگذاری چین بر مسیرهای حمل‌ونقل کالاها و مقابله با طرح «یک کمربند و یک جاده» چین. مسیر این کریدور از هند آغاز شده و از طریق دریا به امارات متصل می‌شود، سپس مسیر زمینی آن از عربستان، اردن و بندر حیفا اسرائیل عبور کرده و در ادامه مسیر دریایی به بنادر یونان می‌رسد.
در واقع، شاید بهتر باشد این مسیر را «راه اسرائیل» نامید؛ زیرا این کریدور از چند کشور اسلامی عبور می‌کند و بخشی از درآمد این کشورها به این مسیر وابسته خواهد شد. علاوه بر این، اسرائیل در راستای عادی‌سازی روابط خود با کشورهای اسلامی از این کریدور منفعت زیادی کسب می‌کند و ردپای پیمان ابراهیم در این پروژه قابل مشاهده است.
با این حال، پس از حمله گروه‌های فلسطینی (حماس) به اسرائیل در ۷ اکتبر ۲۰۲۳، این طرح از نظر افکار عمومی بی‌اعتبار شده و احتمالاً تنها در حد یک تئوری روی کاغذ باقی خواهد ماند.
مخالفان این مسیر حمل‌ونقل نیز کم نیستند؛ زیرا این مسیر در عمل کشورهای ترکیه، مصر، ایران، عراق و سوریه را دور می‌زند. از لسان سیاستمداران مصری و ترکیه‌ای اعتراضاتی در خصوص نداشتن سهم از این طرح شنیده می‌شود. پس از طوفان الاقصی، بسیاری از معترضان به مسیر حمل‌ونقل آی‌مک، دعاگوی حماس شده‌اند.

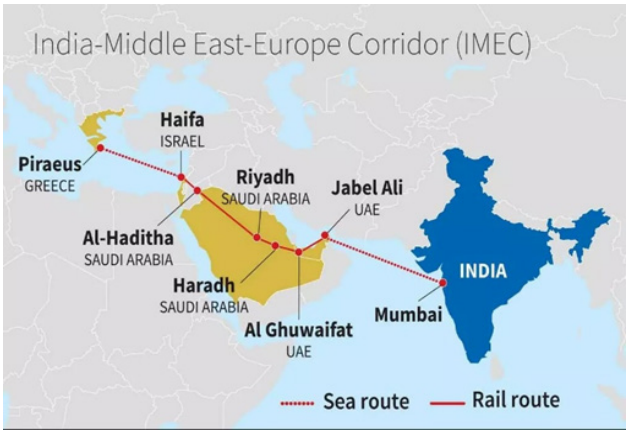

مسیر کریدور آی‌مک

۵.کریدور کانال خشک عراق:
کریدور کانال خشک عراق به‌عنوان یک پروژهٔ بزرگ اقتصادی و زیرساختی طراحی شده است که هدف آن ارتقای تجارت

و ترانزیت در منطقه است. این کریدور به‌دلیل این‌که حجم عمده‌اش در مسیرهای زمینی است، کانال خشک نام گرفته است. ابتدای این کریدور بندر فاو عراق واقع در خلیج فارس بوده و بعد از گذر از حدود ۱۰ استان عراق، وارد ترکیه می‌شود و به سواحل دریای مدیترانه و اروپا ختم می‌شود. در این طرح ۱۷ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری شده است. این طرح تحولات بزرگ اقتصادی برای عراق که سال‌ها با بحران و جنگ مواجه بوده، در پی خواهد داشت؛ ازاین‌رو بعضی از کارشناسان این پروژه را رنسانس اقتصادی عراق نام‌گذاری کرده‌اند. در طراحی این پروژه برای بندر فاو، ۹۹ اسکله پیش‌بینی شده که در صورت اجرای کامل طرح، این بندر بزرگ‌ترین بندر غرب آسیا حتی بزرگ‌تر از بندر جبل‌علی امارات با ۶۷ اسکله خواهد شد. این کریدور می‌تواند انرژی خاورمیانه، به‌خصوص گاز قطر را به اروپا منتقل کرده و اروپا به‌راحتی این انرژی را جایگزین گاز روسیه کند. اما متأسفانه ایران از این کریدور سود و منفعتی نخواهد برد و این مسیر می‌تواند رقیب اصلی مسیرهای عبوری از ایران شود.

مسیر کانال خشک عراق

۶.کریدور شمال ـ جنوب:

کریدور شمال-جنوب یک مسیر حمل‌ونقل چند وجهی است که از مسیرهای استراتژیک در نیم‌کرهٔ شرقی کرهٔ زمین به‌شمار می‌رود. این کریدور از هند آغاز شده و از طریق ایران به روسیه و شمال اروپا متصل می‌شود. هدف اصلی این کریدور کاهش ۴۰ درصدی زمان و هزینهٔ حمل‌ونقل کالا بین اروپا و جنوب شرق آسیا است. البته این طرح را می‌توان اجرایی دانست، زیرا مسیرِ ریلی از بندرعباس تا آستارا در شمال ایران متصل شده است. این مسیر، مسیری حیاتی برای کشور روسیه می‌باشد، به‌دلیل این‌که حمل‌ونقل دریایی بسیار زمان‌بر بوده و کشتی‌ها باید مسیر طولانی را طی کنند تا کالاها از جنوب به کانال سوئز رفته و از آنجا به بنادر روسیه ادامهٔ مسیر بدهند. اما از مسیر کریدور شمال-جنوب، کالا از هند به ایران و سپس به آذربایجان و روسیه می‌رسد؛ در نتیجه روس‌ها نگرانی بابت اختلافات و نزاع در روابطشان با اوکراین و اروپایی‌ها نخواهند داشت. همچنین روس‌ها می‌توانند برای صادرات غلات به آسیا از این مسیر استفاده کنند. این مسیر برای ایران نیز استراتژیک و پرسود خواهد بود؛ صنعت حمل‌ونقل در ایران می‌تواند جان دوباره‌ای بگیرد و صنایع ایران در زنجیرهٔ ارزش‌افزودهٔ کالاها نقش ایفا کنند. علاوه‌بر آنچه ذکر شد، کریدور شمال-جنوب می‌تواند رقیب جدی برای سایر کریدورهای واقع در خاورمیانه باشد.

۷.کریدور BRI : کمربند و جادهٔ (BRI) پروژه‌ای بزرگ و استراتژیک است که توسط چین با هدف احیای مسیرهای تجاری تاریخی و تقویت روابط اقتصادی بین آسیا، اروپا و آفریقا راه‌اندازی شده است. این پروژه شامل دو بخش اصلی است:

۱. کمربند اقتصادی راه ابریشم: این بخش شبکه‌ای از خطوط ریلی، جاده‌ها و لوله‌های نفت و گاز را شامل می‌شود که از چین به آسیای مرکزی، ایران، ترکیه و نهایتاً به اروپا می‌رسد. هدف این بخش، تسهیل تجارت و حمل‌ونقل کالا میان کشورهای عضو است.

۲. راه ابریشم دریایی قرن ۲۱: این بخش شامل توسعهٔ بنادر و مسیرهای دریایی است که از بنادر چین آغاز و از طریق اقیانوس هند به بنادر آفریقا و اروپا وصل می‌شود. هدف از این بخش، تقویت ارتباطات دریایی و تسهیل تجارت دریایی است.

این پروژه علاوه‌بر جنبه‌های تجاری، اهداف ژئوپلیتیکی و استراتژیک دارد و چین را به مرکز اقتصادی جهان تبدیل می‌کند. با این حال، برخی کشورها نسبت به نفوذ و کنترل اقتصادی چین از طریق این پروژه ابراز نگرانی کرده‌اند. از جمله این کشورها آمریکاست که اقداماتی نظیر طراحی کریدور آی‌مک، تلاش در اثرگذاری بر سیاست‌های تنگهٔ مالاکا و... را در جهت مقابله با این اقدامات انجام داده است.

-مسیر کریدور BRI

تا اینجا شرح مختصری از کریدورهای منطقهٔ غرب آسیا، محل اتصال سه قارهٔ آسیا، آفریقا و اروپا ارائه شد. نقش بندر چابهار کجای این بازی بزرگ است؟
چرا چابهار شکنندهٔ حصار کریدورها است؟
چابهار، یکی از شهرهای مهم استان سیستان و بلوچستان، در جنوب شرقی ایران واقع شده است. این شهر بندری با جمعیتی حدود ۳۰۰ هزار نفر، تنها بندر اقیانوسی ایران است که به آب‌های آزاد بین‌المللی (از طریق اقیانوس هند) دسترسی مستقیم دارد. بندر چابهار، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین بنادر استراتژیک ایران، در تلاش است تا در معادلات کریدوری منطقه نقش ویژه‌ای ایفا کند. از امتیازات ویژهٔ این بندر این است که کشتی‌ها بدون خطر به‌گل‌نشستن در کمترین زمان در اسکله پهلو می‌گیرند؛ همچنین می‌توان گفت به‌دلیل فاصلهٔ این بندر از خلیج فارس و تنگهٔ هرمز، در صورت نزاع و جنگ در خلیج فارس و تنگهٔ هرمز، به این بندر آسیبی نمی‌رسد و می‌تواند جایگزین بنادر شهید رجایی و امام خمینی(ره) گردد. از امتیازات دیگر این بندر وجود منطقهٔ آزاد تجاری در چابهار است. وجود منطقهٔ آزاد و به‌کارگیری سیاست‌های تشویقی و حمایتی از فعالان تجاری، می‌تواند این بندر را به محلی جذاب برای سرمایه‌گذاری داخلی تبدیل کند. توسعهٔ بندر چابهار بیش از آن‌که برای ایران حیاتی است، برای سایر کشورهای آسیای مرکزی و جنوب آسیا نیز مهم به‌شمار می‌رود. چابهار برای هندی‌ها نیز حکم برگِ برندهٔ بنادر خاورمیانه را دارد. هندی‌ها با وجود تحریم‌های آمریکا بر بنادر ایران، از آمریکایی‌ها برای این بندر ایرانی معافیت تحریمی گرفته‌اند. زیرا این بندر دروازهٔ ورود کالاهای هندی به کشورهای آسیای میانه و CIS می‌باشد. از طرفی نیز کالای هندی با ورود به چابهار و ادامهٔ مسیر در خاک ایران به سمت شمال، سریع‌تر از حمل‌ونقل دریایی به مقصد خود (روسیه یا اروپا) می‌رسد. چابهار برای روس‌ها نیز اهمیت ویژه‌ای دارد که قبلاً ذکر گردید. چینی‌ها نیز از توسعهٔ چابهار بدشان نمی‌آید؛ چین که امروزه به دنبال افزایش اثرگذاری در مسیرهای حمل‌ونقل کالاهاست، از توسعهٔ چابهار استقبال می‌کند. زیرا ایران راه میانبری برای حمل سریع‌تر کالاهای اژدهای سرخ به اروپاست. در دنیای امروز بحث سرعت و کاهش زمان حمل‌ونقل کالا بسیار حیاتی و مهم شده است و تجار به دنبال مسیرهایی هستند که این ویژگی را داشته باشند. هیچ‌کدام از کشورهای خاورمیانه، از موقعیت استراتژیک و راهبردی نظیر ایران برخوردار نبوده و نیستند. با تحویل کالا در چابهار (جنوب ایران) و رساندن کالا به مرزهای شمالی ایران، نظیر آستارا و بازرگان؛ کالا در زمان کمتر و هزینهٔ کمتر نسبت به مسیر دریایی به مرزهای اروپا می‌رسد. توسعهٔ چابهار کشورهای آسیای میانه که محصور در خشکی هستند را نیز منتفع می‌کند. کشورهای افغانستان، ازبکستان، تاجیکستان و ترکمنستان (CIS) در صورت توسعهٔ بندر چابهار می‌توانند کالاهای خود را در زمان کمتری به‌نسبت سایر مسیرها از طریق دریا، وارد یا صادر کنند. با توجه به موقعیت و مزایای مذکور، چابهار این امکان را دارد که با به‌کارگیری سیاست‌ها و برنامه‌های بلندمدت و مناسب تبدیل به هاب کشتیرانی منطقهٔ خاورمیانه شده و رقیب اصلی برای بنادر بزرگ واقع در خلیج فارس نظیر بنادر جبل‌علی و شارجه در کشور امارات و بندر فاو در کشور عراق گردد.
توسعهٔ بندر چابهار نیازمند عزم ملی و همگانی می‌باشد. در حوزه‌های زیرساختی این بندر نظیر تجهیزات بندری، تکنولوژی‌های تخلیه و بارگیری و... خلأهای بزرگی وجود دارد؛ همچنین در حوزهٔ حمل‌ونقل جاده‌ای، شرکت‌های بزرگ حمل‌ونقلی در این منطقه حضور ندارند و این خود از موانع بزرگ به‌شمار می‌رود.
قاعدتاً طرح‌های توسعه ای و زیرساختی نیازمند طرح‌های سرمایه‌گذاری و منابع مالی بزرگی می‌باشند که می‌توان برای این امر از سرمایه‌های خارجی و داخلی بهره برد. به‌عنوان مثال با ایجاد شرکت‌های بورسی و صندوق‌های سرمایه‌گذاری و اقناع مردم برای سرمایه‌گذاری در این شرکت‌ها، توسعهٔ چابهار با سرعت بیشتر و زمان کمتری محقق خواهد شد.
با توجه به آنچه ذکر شد، توسعه و پیشرفت بندر چابهار می‌تواند خنثی‌کنندهٔ کریدورهایی باشد که ایران را دور می‌زنند. این موقعیت می‌تواند به نقطهٔ ضعف و شکنندگی کمربند کریدوری اطراف ایران تبدیل شود، به‌ویژه در برابر رقبا و تغییرات ژئوپلیتیکی.

منابع

در فرآیند جمع آوری و سازماندهی اطلاعات، از هوش مصنوعی کمک گرفته شده است. علاوه بر این، از مقالات و منابع متعددی در اینترنت نیز استفاده شده است. برخی از این منابع شامل موارد زیر میباشند:

- https://cpec.gov.pk/
- farhangemelal.icro.ir//news/18051/
- http://www.irdiplomacy.ir/fa/news/2022595/

بررسی وضعیت تورم در اقتصاد ایران؛ دلایل، پیامدها و راهکارها

علی شیرزادخانی
دانشجوی مقطع کارشناسی رشته اقتصاد دانشگاه علوم اسلامی رضوی

۱. مقدمه
- تعریف تورم
- اهمیت تورم در اقتصاد
۲. مروری بر وضعیت تورم در ایران
- بررسی تاریخی نرخ تورم در چند دهۀ گذشته
- عوامل کلیدی (مانند سیاست‌های پولی، نرخ ارز، و تحریم‌ها)
۳. مقایسه با سایر کشورها
- کشورهایی با وضعیت مشابه (مانند ترکیه یا ونزوئلا)
- بررسی راهکارهای مدیریت تورم توسط کشورهایی با وضعیت مشابه
۴. پیامدهای اقتصادی و اجتماعی تورم در ایران
- تأثیر بر قدرت خرید، توزیع درآمد، و سرمایه‌گذاری
۵. راهکارهای مدیریت و کاهش تورم
- سیاست‌های پولی و مالی قابل اجرا
- نقش اصلاحات ساختاری و جذب سرمایه

۱. مقدمه

▪ تعریف تورم

تورم به معنای افزایش مداوم و پایدار در سطح عمومی قیمت‌ها در یک اقتصاد است که منجر به کاهش قدرت خرید پول می‌شود. این مفهوم به‌طور معمول با استفاده از شاخص‌هایی مانند شاخص قیمت مصرف‌کننده (CPI) یا شاخص قیمت تولیدکننده (PPI) اندازه‌گیری می‌شود. به بیان ساده، تورم نشان‌دهندۀ کاهش ارزش پول و افزایش هزینه‌های زندگی است.

▪ اهمیت تورم در اقتصاد

تورم می‌تواند آثار مثبت و منفی در اقتصاد داشته باشد:

– آثار مثبت تورم (در حد تورم کنترل‌شده):

۱. تحریک رشد اقتصادی: تورم در سطح پایین و پایدار می‌تواند نشانه‌ای از تقاضای قوی در اقتصاد باشد که به تولید و اشتغال کمک می‌کند.

۲. کاهش بدهی‌های واقعی: تورم ملایم ارزش واقعی بدهی‌ها را کاهش می‌دهد و فشار بدهی بر دولت و خانوارها کمتر می‌شود.

– آثار منفی تورم (زمانی که تورم بیشتر از انتظار سیاست‌گذار باشد):

۱. کاهش قدرت خرید: یکی از آثار مستقیم تورم، کاهش قدرت خرید مردم است، به‌ویژه برای خانوارهایی که درآمدشان ثابت است.

۲. بی‌ثباتی اقتصادی: تورم بالا و غیرقابل پیش‌بینی می‌تواند اعتماد سرمایه‌گذاران را کاهش داده و برنامه‌ریزی اقتصادی را دشوار کند.

۳.توزیع نابرابر درآمد: تورم می‌تواند به نفع افرادی که دارای دارایی‌های فیزیکی (مانند املاک) هستند باشد، اما برای کسانی که به درآمد ثابت متکی‌اند زیان‌آور است.

– چرا مدیریت تورم اهمیت دارد؟

۱. حفظ تعادل اقتصادی: نرخ تورم بالا می‌تواند به رکود اقتصادی منجر شود، در حالی که تورم بسیار پایین یا تورم منفی نیز می‌تواند باعث رکود شود. تورم منفی به وضعیتی گفته می‌شود که در آن سطح عمومی قیمت‌ها در یک اقتصاد به‌طور مداوم کاهش می‌یابد. این وضعیت معمولاً ناشی از کاهش تقاضای کل، افزایش بهره‌وری، کاهش حجم پول در گردش یا سیاست‌های پولی انقباضی است. تورم منفی معمولاً با رکود اقتصادی همراه است، زیرا وقتی قیمت‌ها کاهش می‌یابند، مصرف‌کنندگان و سرمایه‌گذاران خریدهای خود را به تعویق می‌اندازند به امید کاهش بیشتر قیمت‌ها، که این امر به کاهش بیشتر تقاضا و رکود اقتصادی منجر می‌شود.

۲. ایجاد اعتماد در بازارها: تورم قابل پیش‌بینی و کنترل‌شده موجب ثبات اقتصادی می‌شود و سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی را به اقتصاد جذب می‌کند.

۳. حمایت از اقشار کم‌درآمد: کنترل تورم به کاهش فشار اقتصادی بر اقشار کم‌درآمد کمک می‌کند.

۲.مروری بر وضعیت تورم در ایران

▪ بررسی تاریخی نرخ تورم در چند دهۀ گذشته

تورم در ایران در چند دهۀ اخیر نوسانات زیادی داشته و تحت تأثیر عوامل مختلف اقتصادی، سیاسی و اجتماعی قرار گرفته است. این نوسانات به‌ویژه در دوره‌های پس از انقلاب اسلامی (۱۹۷۹م) و در پی تحریم‌ها و بحران‌های اقتصادی مختلف بیشتر محسوس بوده است.

– دهۀ ۱۹۸۰م (دهۀ جنگ ایران و عراق)

در دوران جنگ ایران و عراق (۱۹۸۰-۱۹۸۸م)، تورم در ایران به شدت افزایش یافت. تحریم‌های بین‌المللی، کاهش تولید نفت، و هزینه‌های بالا برای تأمین نیازهای جنگی باعث کاهش عرضه و افزایش قیمت‌ها شد. در این دوران، نرخ تورم به بیش از ۲۰۰ درصد در برخی سال‌ها رسید، که نشان‌دهندۀ بحران اقتصادی شدید بود.

– دهۀ ۱۹۹۰م (شروع برنامه‌های اصلاحات اقتصادی)

در دهۀ ۱۹۹۰، با پایان جنگ و آغاز برنامه‌های اصلاحات اقتصادی توسط دولت، تورم کمی کاهش یافت. اما همچنان مشکلات ساختاری در اقتصاد ایران مانند وابستگی به نفت و سیاست‌های پولی و مالی ناکارآمد باعث نوسانات تورم شد. در این دوره، نرخ تورم معمولاً در حدود ۲۰ تا ۳۰ درصد بود.

– دهۀ ۲۰۰۰م (دوران رکود و بحران اقتصادی)

در دهۀ ۲۰۰۰، با افزایش قیمت نفت و رشد اقتصادی نسبی، ایران توانست تا حدی نرخ تورم را کاهش دهد. با این حال، نوسانات شدید در بازار نفت سبب شد تورم همچنان در سطح بالایی باقی بماند. نرخ تورم در این دوره معمولاً بین ۱۰ تا ۲۰ درصد متغیر بود، ولی برخی سال‌ها نیز نرخ‌های بالاتر از این را تجربه کرد.

– دهۀ ۲۰۱۰م (تحریم‌ها و نوسانات ارزی)

از سال ۲۰۱۱م به بعد، با شدت گرفتن تحریم‌های اقتصادی و کاهش شدید درآمدهای نفتی، نرخ تورم به طور قابل توجهی افزایش یافت. در سال‌های ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۴ میلادی، نرخ تورم در ایران به بیش از ۴۰ درصد رسید. کاهش ارزش پول ملی و بحران ارزی، قیمت‌ها را در بازارهای داخلی به شدت افزایش داد. در این دوران، مشکلات اقتصادی و کاهش اعتماد عمومی به سیاست‌های اقتصادی دولت، تأثیرات منفی زیادی بر تورم داشت.

در دورۀ ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۷ میلادی، اقتصاد ایران شاهد کاهش قابل‌توجهی در نرخ تورم بود. این کاهش عمدتاً ناشی از اصلاحات سیاستی دولت، بهبود در سیاست‌های پولی و مالی، و تغییرات در فضای بین‌المللی به‌ویژه در نتیجۀ توافق هسته‌ای (برجام) بود.

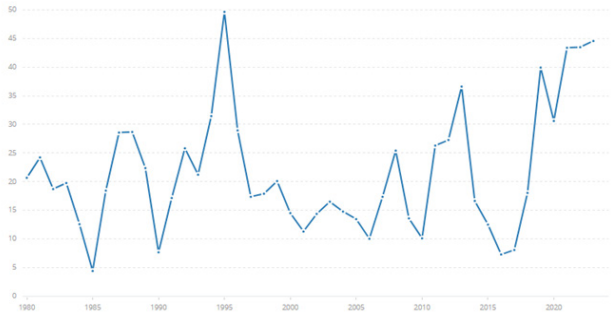

کاهش نرخ تورم ایران در دوره ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۷ میلادی، یکی از مهم‌ترین دستاوردهای سیاست‌گذاری اقتصادی آن دوره بود که به‌واسطۀ سیاست‌های پولی و مالی محتاطانه، بهبود انتظارات تورمی ناشی از توافق برجام و کنترل نوسانات ارزی محقق شد. با این حال، این کاهش در سایه رکود اقتصادی اتفاق افتاد و در سال‌های بعد، با بازگشت تحریم‌ها، روند افزایشی تورم دوباره آغاز شد.

– دهۀ ۲۰۲۰م (اثر تحریم‌ها و مشکلات اقتصادی جدید)

در دهۀ ۲۰۲۰، نرخ تورم در ایران همچنان بالاست و در برخی سال‌ها به بیش از ۴۰ درصد رسیده است. تحریم‌های شدید اقتصادی، بحران کرونا و مشکلات ساختاری در اقتصاد ایران باعث شده که تورم همچنان به‌عنوان یکی از چالش‌های اصلی باقی بماند. در این دوره، دولت‌ها برای مقابله با تورم سیاست‌های مختلفی را مانند سیاست‌های پولی و مالی انقباضی و اجرای سیاست‌های انضباط مالی، اتخاذ کرده‌اند، اما بحران‌های اقتصادی جهانی و داخلی باعث شده که کنترل تورم بسیار دشوار باشد.

نرخ تورم مصرف‌کننده ایران برحسب درصد

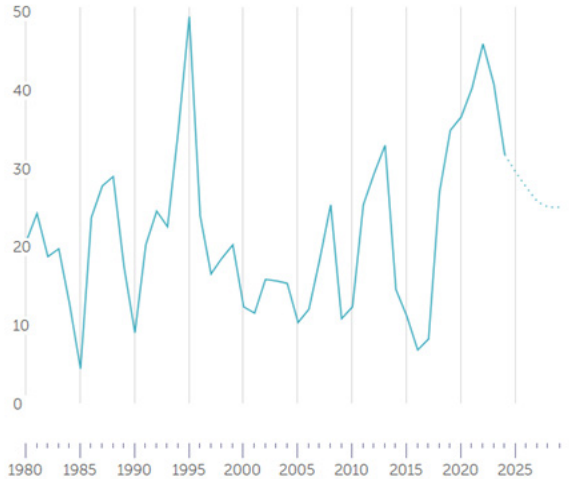

منبع: صندوق بین‌المللی پول

▪ عوامل کلیدی (مانند سیاست‌های پولی، نرخ ارز، و تحریم‌ها)

– عوامل کلیدی موثر بر تورم در ایران

تورم در اقتصاد ایران تحت تأثیر عوامل متعددی است که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در افزایش سطح عمومی قیمت‌ها نقش دارند. از میان این عوامل، سه مورد سیاست‌های پولی، نرخ ارز، و تحریم‌ها تأثیرات چشمگیری داشته‌اند که در ادامه به‌تفصیل بررسی می‌شوند:

۱. سیاست‌های پولی ناکارآمد

سیاست‌های پولی شامل تصمیمات بانک مرکزی دربارۀ حجم پول، نرخ بهره، و نقدینگی در اقتصاد است. در ایران، برخی مشکلات در سیاست‌های پولی تأثیر زیادی بر تورم داشته‌اند:

– رشد نقدینگی: افزایش حجم نقدینگی، یکی از عوامل اصلی افزایش تورم در ایران است. در بسیاری از مواقع، بانک مرکزی برای تأمین کسری بودجه دولت اقدام به چاپ پول کرده است که منجر به افزایش تقاضای کل و فشار بر قیمت‌ها شده است.

– عدم استقلال بانک مرکزی: نبود استقلال کافی بانک مرکزی باعث می‌شود که این نهاد به جای کنترل تورم، سیاست‌هایی را اجرا کند که به تأمین مالی کسری بودجه دولت کمک کند.

– نرخ بهره واقعی منفی: در بسیاری از سال‌ها، نرخ بهره رسمی پایین‌تر از نرخ تورم بوده است، که باعث تشویق به مصرف و کاهش پس‌انداز شده و فشار بیشتری به تورم وارد کرده است.

۲. نرخ ارز و سیاست‌های ارزی

نوسانات نرخ ارز و سیاست‌های ارزی دولت یکی از عوامل کلیدی در افزایش تورم ایران بوده است:

– کاهش ارزش پول ملی: در بسیاری از سال‌ها، ریال ایران به دلیل تحریم‌ها و کمبود ذخایر ارزی، کاهش ارزش شدیدی را تجربه کرده است. این امر موجب افزایش

هزینه واردات کالاها و خدمات شده که به تورم دامن زده است.
– چند نرخی بودن ارز: وجود چند نرخ ارز در اقتصاد ایران (ارز دولتی، نیمایی، و آزاد) باعث افزایش فساد و ناکارآمدی شده و از مدیریت مؤثر تورم جلوگیری کرده است.
– وابستگی به واردات: با توجه به وارداتی بودن بسیاری از کالاهای مصرفی و سرمایه‌ای، افزایش نرخ ارز به‌طور مستقیم باعث افزایش سطح عمومی قیمت‌ها در کشور می‌شود.

۳. تحریم‌های بین‌المللی

تحریم‌های اقتصادی به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر تورم در ایران تأثیر گذاشته‌اند:
– کاهش درآمدهای نفتی: تحریم‌ها بر صادرات نفت و درآمدهای ارزی کشور فشار زیادی وارد کرده است. کاهش درآمدهای ارزی، توانایی بانک مرکزی برای تأمین ارز و مدیریت نرخ ارز را محدود کرده است.
– اختلال در واردات کالاهای اساسی: تحریم‌ها باعث افزایش هزینه واردات کالاهای اساسی و مواد اولیه شده که به افزایش قیمت‌ها و تورم منجر می‌شود.
– افزایش هزینه‌های دولت: در دوران تحریم‌ها، دولت برای جبران کاهش درآمدهای ارزی به استقراض و چاپ پول روی آورده است که مستقیماً باعث افزایش تورم شده است.

۳. مقایسه با سایر کشورها

■ کشورهایی با وضعیت مشابه (مانند ترکیه یا ونزوئلا)

بررسی وضعیت کشورهایی با شرایط مشابه ایران از نظر تورم، مانند ترکیه و ونزوئلا، می‌تواند درک بهتری از عوامل، سیاست‌ها، و پیامدهای اقتصادی ارائه دهد. در ادامه، شرایط این دو کشور به همراه شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها با ایران بررسی می‌شود:

۱. ترکیه

ترکیه در سال‌های اخیر با چالش‌های اقتصادی جدی، به‌ویژه تورم بالا و کاهش ارزش پول ملی (لیر) مواجه بوده است.
عوامل کلیدی تورم در ترکیه:
– سیاست‌های پولی نامناسب: کاهش نرخ بهره توسط بانک مرکزی ترکیه در حالی که تورم بالا بود، باعث تشدید تورم شد. سیاست‌های رئیس‌جمهور اردوغان مبنی بر کاهش نرخ بهره، علی‌رغم توصیه کارشناسان، نقش اساسی در این مسئله داشت.
– نوسانات ارزی: لیر ترکیه به دلیل کمبود ذخایر ارزی و خروج سرمایه‌های خارجی بارها کاهش ارزش شدیدی را تجربه کرده است. این امر به افزایش هزینه واردات و فشار بر قیمت‌ها منجر شده است.
– وابستگی به بدهی خارجی: ترکیه به دلیل وابستگی به وام‌های خارجی برای تأمین مالی رشد اقتصادی، در برابر تغییرات نرخ ارز و سیاست‌های پولی جهانی آسیب‌پذیر است.
پیامدها و درس‌ها:
تورم بالا در ترکیه منجر به کاهش قدرت خرید مردم، نارضایتی اجتماعی، و بی‌اعتمادی به سیستم مالی شد. این مسائل نشان می‌دهد که سیاست‌های پولی نادرست و عدم استقلال بانک مرکزی می‌تواند اثرات منفی گسترده‌ای داشته باشد.
نرخ تورم مصرف‌کننده ترکیه بر حسب درصد

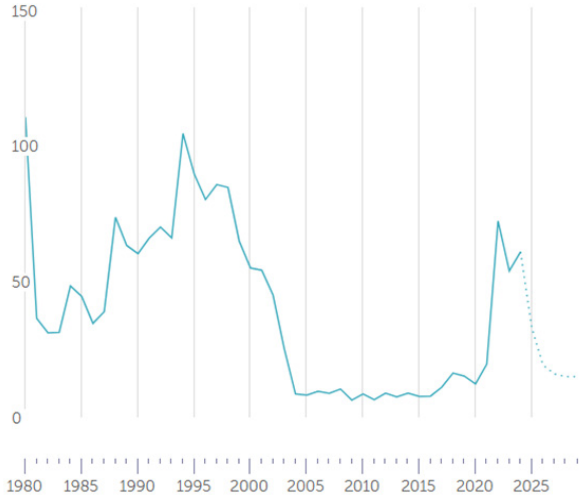

منبع: صندوق بین‌المللی پول

۲. ونزوئلا

ونزوئلا یکی از شدیدترین نمونه‌های ابرتورم در تاریخ معاصر است. نرخ تورم در این کشور به ارقام بی‌سابقه‌ای رسیده است که اقتصاد آن را به‌شدت بی‌ثبات کرده است.
عوامل کلیدی تورم در ونزوئلا:
– چاپ پول بی‌رویه: دولت ونزوئلا برای تأمین هزینه‌های خود و پوشش کسری بودجه، به چاپ بی‌رویه پول روی آورده است. این سیاست‌ها تورم را به شدت افزایش داده است.
– کاهش تولید نفت: وابستگی شدید به صادرات نفت و کاهش تولید به دلیل سوءمدیریت و تحریم‌ها، باعث کاهش شدید درآمدهای ارزی و افزایش قیمت‌ها شد.
– مدیریت ناکارآمد اقتصادی: سیاست‌های کنترلی قیمت‌ها و ارز، به جای مدیریت بهتر، به ایجاد کمبود کالا و رشد بازار سیاه دامن زد.

پیامدها و درس‌ها:

ونزوئلا با بحران‌های انسانی، کمبود کالاهای اساسی، و کاهش شدید استانداردهای زندگی مواجه است. تجربه این کشور نشان‌دهنده تأثیرات فاجعه‌بار سیاست‌های پولی اشتباه است.
نرخ تورم مصرف‌کنندهٔ ونزوئلا بر حسب درصد

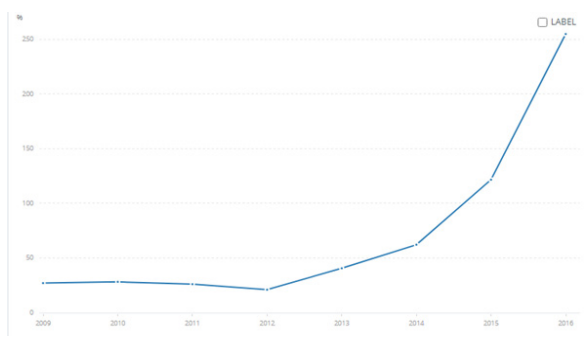

منبع: بانک جهانی

شباهت‌ها و تفاوت‌ها با ایران

- شباهت‌ها:

o وابستگی به نفت (ایران و ونزوئلا).

o تأثیر سیاست‌های ارزی بر تورم (ایران و ترکیه).

o کاهش ارزش پول ملی و تأثیر بر تورم.

- تفاوت‌ها:

شدت تورم: تورم ایران کمتر از ونزوئلا و بیشتر از ترکیه است.

واکنش به تحریم‌ها: هرچند ایران و ونزوئلا هر دو تحت تحریم هستند، ایران توانسته برخی سازوکارهای خود را برای مقابله با این فشارها تطبیق دهد.

ساختار اقتصادی: ترکیه اقتصادی متنوع‌تر و کمتر وابسته به نفت دارد، در حالی که ایران و ونزوئلا به شدت به درآمدهای نفتی متکی هستند.

بررسی وضعیت ترکیه و ونزوئلا نشان می‌دهد که سیاست‌های پولی نادرست، وابستگی به منابع محدود (مانند نفت)، و مدیریت ناکارآمد اقتصادی می‌توانند تورم را تشدید کنند. ایران می‌تواند از این تجربه‌ها درس گرفته و با اجرای اصلاحات ساختاری در سیاست‌های اقتصادی و تقویت استقلال بانک مرکزی، تورم را بهتر مدیریت کند.

▪ نکات موفقیت کشورهایی که تورم بالا را مدیریت کرده اند

مدیریت تورم بالا یکی از دشوارترین چالش‌های اقتصادی است، اما کشورهای متعددی توانسته‌اند با اتخاذ سیاست‌های درست و پایدار، تورم را مهار کنند. در این بخش، به برخی نکات کلیدی موفقیت این کشورها می پردازیم:

۱. استقلال بانک مرکزی

یکی از مهم‌ترین عوامل موفقیت در کنترل تورم، استقلال بانک مرکزی است. نمونه‌های موفق شامل:

- آلمان پس از جنگ جهانی دوم: بانک مرکزی آلمان به استقلال کامل دست یافت و با اتخاذ سیاست‌های پولی سختگیرانه، توانست از ابرتورم پس از جنگ جلوگیری کند.
- برزیل در دهۀ ۱۹۹۰: استقلال بانک مرکزی برزیل و تمرکز آن بر کنترل تورم باعث شد نرخ تورم سه‌رقمی این کشور به زیر ۱۰ درصد کاهش یابد.

علت موفقیت:

بانک‌های مرکزی مستقل می‌توانند سیاست‌های پولی را بدون فشار سیاسی و با هدف حفظ ثبات قیمت‌ها اجرا کنند.

۲. سیاست‌های پولی انقباضی

کشورهایی که با افزایش نرخ بهره و کنترل رشد نقدینگی به مقابله با تورم پرداختند، نتایج موفقی کسب کردند:

- شیلی در دهۀ ۱۹۸۰: این کشور نرخ بهره را افزایش داد و نقدینگی را کنترل کرد، که منجر به کاهش تدریجی نرخ تورم شد.
- لهستان در دهۀ ۱۹۹۰: پس از انتقال از اقتصاد سوسیالیستی به اقتصاد بازار، لهستان سیاست‌های پولی انقباضی را اجرا کرد و نرخ تورم را کاهش داد.

علت موفقیت:

کاهش رشد نقدینگی و افزایش نرخ بهره، تقاضای کل را محدود کرده و به کاهش تورم کمک می‌کند.

۳. اصلاحات مالی و بودجه‌ای

برخی کشورها با کاهش کسری بودجه و اصلاح نظام مالی خود تورم را مهار کرده‌اند:

- مکزیک در دهۀ ۱۹۹۰: این کشور با کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی و اصلاح ساختار بودجه توانست تورم را کاهش دهد.
- آرژانتین در اوایل دهۀ ۲۰۰۰: با کاهش مخارج دولتی و کنترل کسری بودجه، آرژانتین توانست از بحران تورمی فاصله بگیرد.

علت موفقیت:

کنترل کسری بودجه از چاپ پول اضافی برای تأمین مالی مخارج جلوگیری کرده و تورم را کاهش می‌دهد.

۴. اصلاحات ساختاری و اعتمادسازی

- رواندا: این کشور با اصلاحات ساختاری گسترده پس از بحران دهۀ ۱۹۹۰، از جمله شفافیت در سیاست‌های اقتصادی، توانست تورم را کنترل کرده و رشد اقتصادی پایداری ایجاد کند.
- اندونزی پس از بحران آسیای شرقی ۱۹۹۷: اصلاحات ساختاری در نظام بانکی و تجاری به این کشور کمک کرد تا تورم را کنترل و اعتماد سرمایه‌گذاران را جلب کند.

علت موفقیت:

اعتمادسازی میان شهروندان و سرمایه‌گذاران و اجرای اصلاحات ساختاری به بهبود پایداری اقتصادی کمک می کند.

۴. پیامدهای اقتصادی و اجتماعی تورم در ایران

▪ تأثیر بر قدرت خرید، توزیع درآمد، و سرمایه‌گذاری

- قدرت خرید

تورم تأثیر مستقیمی بر کاهش قدرت خرید افراد دارد. به ویژه در ایران، با افزایش مداوم قیمت‌ها، خانوارهای کم‌درآمد بیش از سایر گروه‌ها آسیب می‌بینند. دلیل این امر آن است که این خانوارها بخش بزرگ‌تری از درآمد خود را صرف کالاهای ضروری مانند غذا می‌کنند که قیمت آن‌ها معمولاً سریع‌تر از میانگین تورم افزایش می‌یابد. این وضعیت منجر به کاهش توانایی آن‌ها برای تأمین نیازهای اولیه و در نتیجه کاهش کیفیت زندگی می‌شود. مطالعات در ایران نشان داده که فشار تورمی، به‌ویژه در دهک‌های پایین درآمدی، منجر به گسترش فقر و تشدید نابرابری شده است.

- توزیع درآمد

تورم معمولاً به نفع دارایی‌داران و به زیان کسانی است که درآمد ثابتی دارند، زیرا افراد با درآمد ثابت (مانند حقوق‌بگیران و بازنشستگان) نمی‌توانند با سرعت افزایش قیمت‌ها هماهنگ شوند. علاوه بر این، خانوارهای کم‌درآمد که عمدتاً مصرف‌کننده هستند، به دلیل افزایش هزینه‌های زندگی، آسیب بیشتری می‌بینند. این امر در ایران به شکاف بیشتر در توزیع درآمد منجر شده و دسترسی به خدمات اساسی مانند آموزش و بهداشت برای طبقات کم‌درآمد را محدود کرده است.

- سرمایه‌گذاری

تورم بالا و بی‌ثباتی اقتصادی ناشی از آن، عدم اطمینان را در محیط کسب‌وکار افزایش می‌دهد و در

نتیجه سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت کاهش می‌یابد. سرمایه‌گذاران معمولاً در محیطی با تورم بالا از سرمایه‌گذاری‌های مولد به سمت دارایی‌هایی که بازدهی کوتاه‌مدت دارند (مانند ارز یا طلا) حرکت می‌کنند. در ایران، این موضوع به کاهش رشد اقتصادی و کاهش بهره‌وری در بخش‌های تولیدی منجر شده است.

۵. راهکارهای مدیریت و کاهش تورم

▪ سیاست‌های پولی و مالی قابل اجرا

۱. سیاست‌های پولی:

– مدیریت نرخ بهره: سیاست پولی با تمرکز بر کنترل نرخ بهره می‌تواند از طریق کاهش رشد نقدینگی، تورم را کنترل کند. در ایران، به دلیل محدودیت استقلال بانک مرکزی و مشکلات بانکی، نرخ بهره به‌طور مؤثر استفاده نشده است. بانک مرکزی ایران باید از سیاست‌های نرخ بهره متغیر برای کاهش انتظارات تورمی بهره ببرد، اما چالش‌هایی نظیر محدودیت‌های تحریم و بحران بانکی این اقدامات را دشوار کرده‌اند.

– کاهش نقدینگی اضافی: کنترل رشد نقدینگی یکی از ابزارهای کلیدی برای مهار تورم است. این اقدام می‌تواند با اعمال سقف‌های اعتباری یا بازنگری در سیاست‌های مربوط به خلق پول بانکی محقق شود. در ایران، مشکلات ساختاری بانک‌ها، مانند بدهی بالا و کمبود سرمایه، این اقدامات را پیچیده‌تر کرده است.

۲. سیاست‌های مالی:

– کاهش کسری بودجه دولت: برای جلوگیری از تأثیرات تورمی، دولت باید بر کاهش کسری بودجه متمرکز شود. این امر می‌تواند از طریق افزایش درآمدهای مالیاتی (مانند افزایش سهم مالیات بر ارزش افزوده) و کاهش هزینه‌های غیرضروری تحقق یابد. در ایران، وابستگی بالا به درآمدهای نفتی و عدم ایجاد پایگاه مالیاتی گسترده، مشکلاتی در این زمینه ایجاد کرده است.

– تثبیت مالی با قوانین مالی بلندمدت: استفاده از قواعد مالی، مانند محدود کردن هزینه‌ها به منابع پایدار یا ایجاد صندوق‌های تثبیت، می‌تواند در کاهش نوسانات مالی و تورم مؤثر باشد. در ایران، بهره‌گیری از صندوق تثبیت درآمدهای نفتی پیشنهاد شده تا از اثرات شوک‌های خارجی بر تورم جلوگیری شود.

۳. راهبردهای مکمل:

– افزایش شفافیت مالی: یکی از راهکارهای مکمل برای کاهش تورم، ایجاد شفافیت در تخصیص بودجه و کاهش یارانه‌های غیرهدفمند (مانند یارانه سوخت) است که می‌تواند به کاهش تورم کمک کند.

– تقویت استقلال بانک مرکزی: افزایش استقلال بانک مرکزی از تصمیمات سیاسی می‌تواند اثربخشی سیاست‌های پولی را افزایش دهد.

▪ نقش اصلاحات ساختاری و جذب سرمایه

– اصلاحات ساختاری: اصلاحات ساختاری شامل اقداماتی برای بهبود کارایی اقتصادی، کاهش موانع تجاری و مالی، و تقویت حاکمیت اقتصادی است. این اصلاحات، مانند کاهش مداخلات دولت در بازار، حذف موانع ورود به صنایع، و بهبود قوانین حقوق مالکیت، می‌تواند بهره‌وری و رقابت‌پذیری را افزایش دهد. مطالعات بانک جهانی نشان می‌دهد که این اصلاحات در میان‌مدت و بلندمدت تأثیر مثبتی بر رشد تولید ناخالص داخلی دارند و با افزایش تولید، فشار تورمی کاهش می‌یابد. بهبود در چارچوب‌های نظارتی و کاهش موانع بوروکراتیک نیز می‌تواند بهره‌وری سرمایه و نیروی کار را ارتقا دهد و از این طریق فشارهای قیمتی را کاهش دهد.

– جذب سرمایه‌گذاری: جذب سرمایه، به‌ویژه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، می‌تواند از چند جهت تورم را مدیریت کند:

۱. افزایش عرضه: سرمایه‌گذاری خارجی با ورود تکنولوژی و ایجاد ظرفیت‌های جدید تولیدی، عرضه کالاها و خدمات را افزایش می‌دهد و از فشارهای تقاضا می‌کاهد.

۲. تقویت ذخایر ارزی: ورود سرمایه‌های خارجی به بهبود تراز پرداخت‌ها و افزایش ذخایر ارزی کمک می‌کند که در کنترل نرخ ارز و کاهش اثرات تورمی نقش مهمی دارد.

۳. ایجاد شغل و درآمد: سرمایه‌گذاری‌ها اشتغال‌زایی کرده و درآمد مردم را افزایش می‌دهند، اما با مدیریت صحیح، می‌توان از بروز تورم ناشی از افزایش تقاضا جلوگیری کرد.

کشورهایی مانند لهستان و اندونزی توانسته‌اند با اصلاحات ساختاری در نظام مالی و مالیاتی، شفاف‌سازی اقتصادی، و جذب سرمایه‌گذاری خارجی، تورم خود را به‌طور قابل‌توجهی کاهش دهند.

این اقدامات همچنین باید با بهبود زیرساخت‌های اقتصادی، افزایش شفافیت، و تقویت ثبات سیاسی و اقتصادی همراه باشد تا سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی اعتماد بیشتری به اقتصاد داشته باشند.

▪ نتیجه:

تورم به‌عنوان یکی از مهم‌ترین چالش‌های اقتصادی در ایران، پیامدهای گسترده‌ای بر زندگی روزمره مردم و عملکرد اقتصادی کشور دارد. بررسی تاریخی نرخ تورم نشان می‌دهد که این معضل ناشی از عوامل ساختاری مانند سیاست‌های پولی نامناسب، نوسانات نرخ ارز، و تأثیر تحریم‌ها بوده است. مقایسه با کشورهای مشابه نشان می‌دهد که مدیریت موفق تورم به اصلاحات ساختاری عمیق و سیاست‌های پایدار اقتصادی نیاز دارد. راهکارهای پیشنهادی مانند اصلاح سیاست‌های پولی و مالی، جذب سرمایه‌گذاری خارجی، و ارتقاء شفافیت اقتصادی می‌توانند گام‌های مؤثری در کاهش فشارهای تورمی و بازگرداندن ثبات به اقتصاد باشد. تجربه کشورهای موفق نشان می‌دهد که همراهی اراده سیاسی قوی، اعتماد عمومی، و رویکردهای علمی، کلید عبور از بحران‌های تورمی است.

به‌کارگیری این درس‌ها و تلاش برای اجرای اصلاحات اساسی، نه‌تنها می‌تواند تورم را مهار کند، بلکه بستر رشد اقتصادی پایدار و عدالت اجتماعی را نیز فراهم می‌آورد. این اقدامات باید به‌عنوان یک اولویت ملی مدنظر قرار گیرند تا اقتصاد ایران بتواند در مسیر توسعه و رفاه قرار گیرد.

منابع

1. https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?end=2023&locations=IR&start=1980
2. https://www.imf.org/en/Countries/IRN
3. https://www.imf.org/en/Countries/TUR
4. https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?locations=VE
5. Ana Carolina Garriga & Cesar M. Rodriguez, 2019
6. https://core.ac.uk/download/pdf/200759708.pdf
7. Hamid Asayesh & Yalda Mostfapour & Reza Shamsollahi, 2023
8. https://jepr.uok.ac.ir/article_62838_007d30b154b384da2f33572ad6bca3ac.pdf
9. https://www.rethinkingiran.com/iran-sanctions-reports/mazarei

سخن مدیر مسئول

شنونده حرف های شما هستیم

امروز در پایان این شماره، با قلبی سرشار از قدردانی، فرصت را غنیمت می‌شماریم تا از اعتماد و همکاری تمامی اعضای این جامعه علمی ارزشمند سپاسگزاری کنیم. به نویسندگان پرتلاش،اساتید محترم، داوران متخصص، تیم تحریریه خستگی ناپذیر و شما خوانندگان عزیز که با اشتیاق و نقدهای سازنده تان، این نشریه را زنده نگه داشته اید، عمیقاً مدیونیم.

ساختن فردایی روشنتر در سال پیشرو از اهداف ماست.

صدای شما، راهنمای ماست.

نشریه ما تنها با مشارکت شما معنا می‌یابد. از شما دعوت می‌کنیم پیشنهادات خود را برای:

- بهبود فرآیندهای نشریه،
- موضوعات ویژه شماره های آینده،

از طریق ایمیل [erfantoghianie@gmail.com] با ما به اشتراک بگذارید. منتظر ایده‌های نو و نقدهای سازنده تان هستیم.

در نهایت به عنوان مدیر مسئول مراتب تقدیر و تشکر را از سردبیر محترم که بخش عمده زحمات نشریه را به عهده داشتند اعلام می‌کنم.

با سپاس بیکران

عرفان طغیانی

مدیر مسئول نشریه اقتصاد برتر

اقتصاد برتر

شناسنامه

مدیر مسئول:
عرفان طغیانی

سردبیر:
مصطفی قاسم‌پور فومنی مقدم

مشاور طرح:
جواد رستمی

تیم تحریریه:
مهدی رومی، علی شیرزادخانی، علی خدایی، محمد رمضانی

ویراستار:
مرتضی ترابی

طراح و صفحه آرا:
مهدی حفیظی